

Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta
Pacovská 350, 140 21

studijní program Specializace v pedagogice
studijní obor Sociální pedagogika
akademický rok 2005/2006

Domácí násilí na dětech
Domestic violence on kids

Autor bakalářské práce
Klára Ryšková

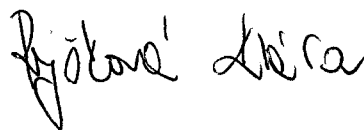
Vedoucí bakalářské práce
PhDr. Natálie Dytková

Na tomto místě patří mé poděkování především PhDr. Natálii Dytkové za její odborné vedení mé práce, za cenné rady a připomínky a také za její trpělivou podporu.

Dále bych ráda poděkovala Mgr. Janě Bojanovské, Mgr. Petře Balabánové, Ing. Renátě Savické za jejich vstřícnost, trpělivost a ochotu. V neposlední řadě bych také poděkovala tetám a zúčastněným dětem z Klokánku.

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a veškerou použitou literaturu
jsem uvedla v seznamu literatury.

V Praze 27. 6. 2006

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ryšková Klára', written in a cursive style.

Klára Ryšková

Obsah:

Úvod.....	3
1) Pojem domácí násilí.....	5
2) Syndrom CAN.....	7
2. 1. Vývoj a historie pojmu syndrom CAN.....	8
2. 2. Definice.....	9
2. 3. Interdisciplinární problém.....	11
3) Postavení dítěte ve společnosti a jeho právní aspekty.....	11
4) Zákony.....	13
4. 1. Trestní zákon.....	13
4. 2. Zákon o přestupcích.....	13
4. 3. Úmluva o právech dítěte.....	14
4. 4. Zákon o sociálně - právní ochraně dětí.....	15
4. 5. Zákon o rodině.....	18
4. 6. Children Act 1989.....	19
4. 7. Zákon č. 134, který se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím.....	19
5) Varianty syndromu CAN.....	20
5. 1. Zanedbávání dítěte.....	20
5. 1. 1. Psychická deprivace.....	21
5. 1. 2. Tělesné zanedbávání.....	22
5. 2. Fyzické týrání.....	22
5. 3. Psychické týrání.....	24
5. 3. 1. Dopady psychického týrání.....	27
5. 4. Sexuální zneužití.....	28
5. 5. Zvláštní formy syndromu CAN.....	30
5. 5. 1. Systémové týrání.....	30
5. 5. 2. Organizované zneužívání dětí.....	30
5. 5. 3. Sexuální turismus.....	31
5. 5. 4. Rituální zneužívání.....	31
5. 5. 5. Münchhausenův syndrom by proxy.....	31
6) Šikana.....	31
6. 1. Šikanující agresor.....	32
6. 2. Šikanovaná oběť.....	33

1) Týrající rodič.....	33
2) Týrané dítě.....	36
3) Výskyt.....	39
4) Volný čas.....	42
10. 1. Funkce volného času.....	44
10. 2. Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování.....	45
Úvod k praktické části.....	48
1. Charakteristika Fondu ohrožených dětí.....	49
2. Samotná realizace víkendového programu.....	59
Závěr.....	79
Seznam použité literatury.....	80
Internetové odkazy.....	81
Summary	
Příloha	

Úvod:

Co jsem provedl, že si zasloužím takový trest?

*„Dobře mířené slovo může ponížit nebo i zabít,
aniž bychom si ušpinili ruce.*

*Jedním z velkých potěšení v životě
člověka je ponížování bližních.“*

Pierre Desproges

Domácí násilí zahrnuje všechny formy fyzického, sexuálního a psychického týrání ve všech druzích blízkých vztahů, včetně vážných pohrůzek použití podobného násilí. Partneři nebo osoby blízké mohou žít ve společné domácnosti, mohou být rozvedeni, mohou žít odděleně, anebo spolu dlouho, či dokonce nikdy nežili. Ve většině případů jde o násilí páchané muži ženám (vlastním manželkám, družkám, partnerkám), ale také násilí vůči dětem i prarodičům.¹

Charakteristickým rysem domácího násilí je dlouhodobé, stupňované a téměř každodenní opakování. Jedná se o donucovací chování užívané jednou osobou k ovládnutí jiné osoby, popř. více osob. Má různé podoby od hrubého nadávání, kritizování, ponižování přes omezování osobní svobody až po přímé tělesné ubližování. Domácí násilí začíná útoky proti zdraví a vrcholí útoky proti životu a není výjimkou, že dokonce končí i smrtí.

Absolutní kritéria, která by definovala hranici špatného zacházení s dětmi a byla zcela nezávislá na době a kultuře není možné přesně stanovit. Vážné formy týrání a zanedbávání jsou ty, které by takto určila většina lidí tvořící určitou společnost. I zákon má problém vymezit všechny detaily určující co je a co už není dobré v zacházení s dítětem.

Podle odborných odhadů je v České republice týráno nejméně dvacet tisíc dětí. V naprosté většině případů však týrání není odhaleno a trvá po celé dětství. Dítě obvykle není schopno se samo dovolat pomoci. Několik desítek dětí ročně na následky týrání umírá. Což je pro mě osobně alarmující statistika a právě proto jsem si vybrala jako téma své práce domácí násilí na dětech. Chtěla bych týraným a zneužívaným dětem pomoci. Pomoci jim jednak dostat se pryč z tohoto začarovaného kruhu a také jim poté pomoci znovu získat sebedůvěru v sebe a v okolí, zdravé sebevědomí a důvěru v lidi.

¹) Slovník sociální práce – Matoušek O. Portál, Praha 2003, str. 227

Svou prací jsem se snažila více objasnit pojem domácího násilí, s tím související syndrom CAN, jeho vývoj, typy a také zákony týkající se tohoto problému. Dále se věnuji pojmu volný čas, na což jsem zaměřila také svou praktickou část práce. V samotné praktické části se věnuji vymýšlení a následné realizaci herního víkendového programu pro děti v Klokánku v Praze 4. Za cíl tohoto programu si kladu všestranný rozvoj dětí. Jednotlivé hry se budu snažit zaměřit na různé složky a funkce výchovy. Myslím si, že co nejkvalitnější naplnění volného času týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí může pomoci k rychlejší nápravě důsledků týrání.

1. Pojem násilí

Násilí je obecně chápáno jako zlé nakládání, tělesné útoky, pohružky obdobným násilím anebo jako jednání, které působí újmu na fyzickém nebo psychickém zdraví. Jedná se o agresi jedné (nebo i více) osob proti osobě druhé a cílem je ublížit, poškodit, poranit nebo zabít.

Psychologický slovník říká, že *násilí je uplatňování síly k překonání odporu.*

Slovník sociální práce násilí charakterizuje jako *chování, které je namířené proti druhém a způsobuje mu škodu.*

V tomtéž slovníku je charakterizován také pojem **domácího násilí** jako *násilné chování mezi dospělými členy existující (popř. bývalé) domácnosti nebo mezi osobami, které mají společné děti. Je motivováno buď vynucováním něčeho jinak nedosažitelného, nebo může být odplatou, a to i na někom jiném, než byl ten, kdo křivdu způsobil. V obou případech je důsledkem frustrace některé potřeby násilníka.*

Dle organizace Bílý kruh bezpečí: *„Domácí násilí je fyzické, psychické nebo sexuální násilí mezi intimními partnery (manžely, druhy apod.), ke kterému dochází opakovaně v jejich soukromí, a tím skrytě mimo kontrolu veřejnosti. Intenzita násilných incidentů se během doby zpravidla stupňuje a u oběti vede ke ztrátě schopnosti včas zastavit násilí a efektivně vyřešit narušený vztah.“*

Dle organizace Ligy lidských práv: *„K domácímu násilí řadíme veškeré formy fyzického, psychického a sexuálního násilí ve všech typech rodinných a obdobných vztahů. Vyskytuje se v rámci celé společnosti – týká se všech lidí bez ohledu na jejich vzdělání, sociální postavení, životní styl, náboženskou orientaci, rasu a věk.“*

Násilné chování v rodině zahrnuje špatné zacházení s dětmi, násilí mezi dospělými členy rodiny anebo špatné chování ke starým lidem. Násilí uvnitř rodin je časté a jak je patrné týká se všech druhů rodinných vztahů. Toto poškozuje, zvláště pak děti, na celý život více než genetická poškození obecně.

Domácí násilí jako takové je společenský fenomén, jehož řešení se zatím vymyká jak oblasti práva, tak oblasti sociologie. Objevuje se mezi lidmi všech úrovní sociálního postavení, nezávisle na vzdělání, ekonomické situaci, rase nebo příslušnosti k náboženství. Sám termín domácí násilí se užívá převážně v anglicky psané literatuře a je chápán hlavně jako násilí mezi partnery, toto násilí je pak označován jako **intimní** (intimate violence) nebo **partnerské zneužívání** (partner abuse) v německy mluvících zemích se více používá termín **násilí v rodině a domácnosti** (Gewald in der Familie und naher umgebung, hausliche

Gewald). Tento pojem zahrnuje široké spektrum rodinných vztahů mezi předky, potomky, sourozenci, manželi nebo druha s družkou.

Ze širokého spektra definic násilí o rodině vyplývá i pestrá terminologie, která zahrnuje sociálně patologický jev domácího násilí. Nejčastěji se setkáváme s pojmy násilí v rodině, násilí vůči ženám, rodově podmíněné násilí, zneužívání žen (a to až už manželek nebo partnerek), zneužívání párového vztahu, intimní násilí apod.

V současné době se v teorii a praxi vedou diskuze o tom, zda pod termín domácí násilí zahrnovat i týrání dětí nebo starých rodičů jejich potomky. Do domácího násilí v širším slova smyslu ano, ale v užším slova smyslu, zejména pak v řešení násilí na dětech nebo starých lidech má svá specifika, jak v oblasti právní, tak mimoprávní a mělo by o nich být pojednáváno samostatně. Mezi nejnovější patří termíny patří právě oddělené pojmy „*Domestic violence*“ jako domácí násilí v širším rodinném kruhu nebo „*Domestic abuse*“ jako zneužívání jen mezi partnery.

Obecně lze shrnout, že domácí násilí je chování, které v párovém soužití nebo v širší rodině u jedné nebo i více osob vyvolává strach z druhé osoby. Prostřednictvím moci, kterou tento strach poskytuje, určuje násilník chování oběti. Domácí násilí může nabývat podoby fyzického, sexuálního a psychického násilí, vynucené sociální izolace a ekonomické deprivace.²

Z těchto hledisek se také z pojmu násilí zcela vymezil termín **syndrom CAN**, jedná se o syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, kterým se budu více zabývat.

Dle Ligy lidských práv je domácí násilí odlišné od jiných trestných činů tím, že je zde blízký vztah oběti s pachatelem (společní známí, majetek, děti, láska). Zachování rodinných vazeb, strach z pachatele či obavy o finanční zabezpečí patří často k důvodům, které oběti brání oznámit takový čin policii.

Domácí násilí je většinou záležitostí dlouhodobou (ve vztahu často přetrvává po celou řadu let). Začíná pozvolna a nenápadně, v průběhu doby má tendenci gradovat: stává se častějším a krutějším.

Pro oběti domácího násilí je typická bagatelizace a racionalizace násilí, sebeobviňování a pochyby o sobě samém, strach, stres, nejistota, ztráta sebevědomí, pocitu bezmocnosti a studu, sebedestrukce.

²) Domácí násilí v českém právu z pohledu žen - Voňková J., Huňková M. Profem, Praha 2004, str. 19.

Oběť trpí kromě fyzických následků i psychickými a často právě tyto pro ni bývají tíživější (zejména pro jejich dlouhodobý charakter).³

Specifikou domácího násilí je to, že se odehrává „beze svědků“ a mezi osobami, které k sobě mají nebo měly blízký vztah. V domácím násilí tak hraje významnou roli citová blízkost a také ekonomická závislost. Pachatel domácího násilí má „dvojí tvář“. Násilně se chová často pouze doma, ale svému okolí se může jevit zcela jinak.

Domácí násilí má přitom vždy svou historii. Často začíná velmi nenápadně např. kontrolou, psychickým znevažováním, izolací apod. takže si jeho prvních příznaků oběť často ani nevšimne. Pokud se ovšem domácí násilí v počátcích nezastaví, má stupňující se charakter, jednak se začne opakovat a také zvyšovat na intenzitě.

Dalším typickým znakem je neustále se střídající období násilí a relativního klidu. V tomto vztahu se totiž projevují tři hlavní faktory: láska, naděje, že se zlepší a že se partner změní a pak strach. Jedná se o cyklus ve kterém se střídá období tzv. „líbánek“, vzrůstající tenze, konfliktu a „usmiřování“ a tak se to stále opakuje, jen se stupňující se tendencí. Oběť už není schopna se vůbec bránit. Její situaci komplikuje jednak blízký vztah k pachateli, ale také pocity beznaděje a bezradnosti.

2. Syndrom CAN

Zkratka CAN byla převzata do naší terminologie z anglosaské literatury a je složeninou z prvních písmen pojmu Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě = **Child Abuse and Neglect**. Zahrnuje soubor nepříznivých příznaků v různých oblastech stavu a vývoje dítěte, v jeho postavení ve společnosti a především v postavení v rodině. Jedná se o převážně úmyslné ubližování dítěti, které je způsobeno nejčastěji jeho nejbližšími, tedy rodiči. Nejvyhraněnější formou je smrt dítěte.

Je nutné vzít na vědomí, že se nejedná pouze o jednostranný akt ze strany původce nebo-li pachatele, ale o zvláštní interakci všech zúčastněných osob, složek a podmínek, v nichž společensko-kulturním vzorcem vztahů dospělých a jejich dětí, postavení rodičů a jejich rodičovství a hlavně významu dítěte a jeho práv ve společnosti.

³) Z materiálů Ligy lidských práv

2. 1. Vývoj a historie pojmu CAN

V této souvislosti je třeba vzít v úvahu, že se zvyšujícím se chápáním dětství jako specifického vývojového údobí člověka, s jeho zvláštními potřebami, požadavky i právy, byla též popřena dřívější obecná představa, že s dítětem je možno zacházet podle vůle až svévole dospělých a že každý rodič své dítě miluje, náležitě se o ně stará a sleduje jeho prospěch. Přitom stále jasněji vystupuje do popředí, že každé nedostatečné uspokojení potřeb dětí přináší závažné ohrožení jejich zdraví a dobrého rozvoje. Nejobávanější je však možnost jeho zabití a fyzické likvidace.⁴

Hlavní pozornost byla na počátku věnována především fyzickému násilí na dětech a jeho důsledkům. Týkalo se to hlavně vykořisťování dětí při námezdních pracích, nedostatečné péči a jejich výživě. Jedna z prvních organizací, která se tomuto začala věnovat byla **Národní společnost prevence proti krutostem na dětech**, která vznikla v roce 1883 v Liverpoolu a o rok později v Londýně. Dnes je to významná instituce, která je modelem pro celou řadu dalších dobrovolnických organizací v této oblasti.

To, co stálo na počátku CAN byla **oblast fyzického násilí**, která je mnohem více patrná než oblast psychická, a je tím pádem více prokazatelná. V roce 1962 vznikl termín **Syndrom bitého dítěte** (Battered Child Syndrome), který byl definován v USA Kempem. Současné s tímto se začalo toto téma více otevírat nejširší veřejnosti a díky tomu se prosadilo postupné přijímání zákonů o povinném hlášení týrání dítěte v jednotlivých státech v USA. Dále pak vyústila snaha o rozšíření tohoto pojmu na **Syndrom zneužitého dítěte** (Abuse Child Syndrome).

Před těmito dvě pojmy byl už v roce 1943, a poté 1953 definován termín, který se však neujal. V roce 1943 Caffey a poté Silvermann definovali **Syndrom NAI**, tj. **neúrazové, úmyslné poškození v rámci krutého zacházení s dítětem**. Jednalo se o to, že oba lékaři, nezávisle na sobě, zjišťovali, že složitá poranění dětí jako např. četné zlomeniny žeber, lopatek apod., nevypadající jako následek úrazu, tak jak to hlásili rodiče.

Ve výskytu a četnosti syndromu CAN významnou roli hráli socio-ekonomické faktory jako byla chudoba, nezaměstnanost, devastace životního prostředí, špatné nebo žádné bydlení, nedostatek zdravotní péče, výchovy a vzdělání. Brzy se začalo v této souvislosti chápat, že všechny tyto děti trpí i psychicky a emocionálně. Stávalo se tak zjevným, že fyzické týrání je úzce spjato s duševním a citovým týráním a to ve formě aktivní i pasivní.

⁴) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 15. – 16.

V aktivní podobě jde především o ponižování, nadávání, výsměch, zesměšňování dítěte (tzv. verbální, slovní abusus). Řadí se zde také nadměrné psychické tresty, šikana, nucená izolace zvláště ve tmě, nahánění strachu až panické hrůzy, vedoucí k těžkým duševním škodám nebo k sebevraždě.

Pasivní podoba týrání zahrnuje nedostatečnou stimulaci, zanedbávání základních duševních potřeb (psychická deprivace) a potřeb citových jako je nedostatek lásky, porozumění, identifikace apod. Dále také fyzické zanedbávání jako je odepírání jídla, nedostatečná hygiena apod.

Rozpoznáním této pasivní formy psychického a emocionálního týrání výrazně přispěl k formulaci druhé části syndromu CAN – tj. zanedbávání dítěte (Child Neglect).

Zanedbávání základních potřeb dítěte se děje, nejčastěji v dysfunkční a hlavně afunkční rodině, ale není to nezbytná podmínka. V každém ohledu ale vyžaduje intenzivní dlouhodobou pomoc a řešení.

Syndrom CAN může vést i tzv. sekundární viktimizaci, což je druhotné poškozování dítěte následným nadbytečným či vynuceným, často značně necitlivým vyšetřováním pro CAN. Jde v podstatě o nerespektování základních potřeb dítěte, tentokrát již v zvlášť vyhraněné situaci.

2. 2. Definice Syndromu CAN

Pro konečnou formulaci pojmu a diagnózu Syndromu CAN uvádím několik definic a charakteristik, kterých v současné době existuje velké množství.

Syndrom CAN je:

- nenáhodný děj
- děje se na dětech a mládeži
- pro společnost je to nepřijatelný jev
- je to děj preventabilní, tzn. lze mu předcházet
- jedná se o akci, útok, násilí v jakékoli podobě
- je to vždy něco, co poškozuje a to trvale

Dle Matějčka: Za týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte se považuje: „Jakékoliv nenáhodné, preventabilní, vědomé (případně i nevědomé) jednání rodiče, vychovatele anebo

jiné osoby vůči dítěti, jež je v dané společnosti nepřijatelné nebo odmítavé a jež poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt.“⁵

Dle Psychologického slovníku Hartl, Hartlová: Podle definice Rady Evropy se pod syndrom CAN zahrnují jakékoli vědomé nebo nevědomé aktivity, již se dopouští dospělý (rodič, vychovatel, jiná osoba) na dítěti a jejichž následkem dochází k poškození zdraví a zdravého vývoje dítěte.

Dle Mufsonov S., Kranzové R.: K týrání a zneužívání dochází, když nějaký dospělý člověk nebo mladistvá osoba v pozici autority využije moci, kterou má nad dítětem nebo teenagerem, k získání nějakých výhod.⁶

Dle Vágnerové M.: Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte je definován jako poškození dítěte nevhodným jednáním rodičů nebo jiné dospělé osoby. Zanedbávání dítěte, resp. psychická deprivace, má závažné důsledky pro rozvoj osobnosti jedince i jeho dospělosti. Zkušenost s týráním a zneužíváním se projeví ve vztahu k sobě samému a i k ostatním lidem. I tato zkušenost se projeví v dospělosti. Týrané děti se s vyšší pravděpodobností stávají týrajícími rodiči. Sexuální zneužívání v dětství ovlivní vztah k sexualitě a způsobu zvládnutí partnerské role. Postoj k široké veřejnosti k násilí páchanému na dětech je negativní, ale převážně pasivní.⁷

Dle Dunovského J.: Syndrom CAN je celá řada situací, kdy děti strádají nejrůznějšími nedostatky, újmami tělesnými i duševními, vedoucími k jejich poškození, škodám na celkovém stavu a vývoji, někdy dokonce až ke smrti.⁸

Dle Matouška O.: Týrání dítěte jsou všechny formy ubližování dítěti (včetně nezabránění tomuto ubližování), kterých se někdo dopustil vědomě.⁹

Dle Reber A.S.: Týrání dítěte je jakékoli týrání a špatné zacházení s dítětem jeho rodiči nebo poručníky. Nejčastěji zahrnuje formy drsného a opakujícího se psychického a fyzického ubližování (pohmožděniny, zlomené kosti apod.), ale i další formy jako např. zamykání dětí v malých prostorách, popálení cigaretou nebo jinými horkými předměty, sexuální obtěžování a psychické a emoční ponižování.¹⁰

⁵) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 24.

⁶) O týrání a zneužívání – Mufsonová, S., Kranzová, R. Lidové noviny, Praha 1996, str. 6.

⁷) Psychopatologie pro pomáhající profese – Vágnerová, M. Portál, Praha 2003, str. 354.

⁸) Sociální pediatrie – Dunovský, J. Grada Publishing, Praha 1999, str. 235.

⁹) Slovník sociální práce – Matoušek, O. Portál, Praha 2003, str. 233.

¹⁰) The Penguin Dictionary of psychology. – Reber A. S. London, England 2001, str. 116.

2. 3. Interdisciplinární problém

Syndrom CAN je nutno chápat jako multifaktoriální společenský jev, který má několik rozměrů a který zasahuje do několika disciplín.

Je to složitý společenský jev, do něhož se promítají více či méně všechny oblasti života člověka, rodiny i společnosti. Mnohdy je chápán převážně jen jako těžká porucha ekologie rodiny (Agatonos, 1991) u vědomí, že právě ona je nejčastějším místem i příčinou toho syndromu a v ideálním případě i místem a činitelem jeho nápravy.¹¹

Z vývoje poznání a pojmenování Syndromu CAN je patrné, že toto téma otevírali zpočátku lékaři, kteří tento jev poznávali podle neobvyklostí zranění, které bylo častokrát v rozporu s předkládanými vysvětleními útočnicka či svědka útoku. Byli to právě lékaři, kteří si na straně jedné byli tohoto problému vědomi a také si uvědomovali, že nikdy nebudou schopni tento problém vyřešit sami, tak se na straně druhé velkou měrou zasloužili o povinnost hlášení takového skutku.

Jedná se o problém jednak v oblasti psychologické či psychiatrické, právní, medicínské, sociologické, kulturní, ale také a to nejvíce v oblasti morální, kterou má každý člověk v sobě uvnitř.

3. Postavení dítěte ve společnosti a jeho právní aspekty

Z hlediska historie a vývoje je jednou z hlavních příčin domácího násilí a to zejména na dětech fakt, že stále přežívají patriarchální, ale i jiné stereotypy v naší společnosti. Dítě nemá přece volební hlas, nemůže se jen tak o něčem rozhodovat bez souhlasu rodičů, takže tedy nemá možnost ovlivňovat „ty velké věci“. Představuje tedy už jen „malý“ problém oproti těm „obrovským“, které se musí řešit „ted' a tady“ a ne někde v daleké budoucnosti.

Některé názory na dítě mohou vypadat i dnes třeba takto: „Dítě nám zlobí a je třeba ho vychovat a to, že se jedná o surové prostředky, tak to prostě zlobilo moc. To že se jedná o slovní ponižování a zastrahování, tak ať si zvyká, takový je život. Vždyť dítě je to malé, hloupé a nemající žádných práv, ale jen povinností.“ Zajímavý úhel pohledu? Trvalo dlouhou dobu než byli děti uznané jako plnoprávné bytosti.

Osmnácté století se svými demokratickými revolucemi, zvláště pak francouzskou, přináší pod vlivem J. J. Rousseaua, Pestalozziho a dalších velké poselství o dětech, jejich potřebách, o nešťastném dětství opuštěných, zapomenutých a mnoha válkami o rodiče

¹¹) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 20.

připravených dětí. Stává se stále zřejmější, že jejich nelze pominout a že je jim nutno pomoci. Proto osvícenci např. u rakouského dvora a někteří vladaři usilují o tvorbu různých soustav sociální a zdravotní péče (Peiper, 1966, Dunovský 1975, Synovský – Eggers 1989)¹²

Vedle válečného utrpení, bídy a zanedbanosti dětí se začínají projevovat také první důsledky rozvíjející se průmyslové revoluce, a to především opět u dětí. Největším problémem se stále více ukazuje dětská práce. První známky odporu se začínají objevovat nejdříve ve Velké Británii, kde také končí zákazem dětské práce.

Devatenácté století je ve znamení zejména rozvoje společensko-vědních a medicínských věd, které značně přispěli k tomuto problému. Mezi ty nejvýznamnější patří psychologie, pedagogika a také pedologie a pediatrie.

Dvacáté století se dá nazvat stoletím boje za dosažení všech práv, které vyplývají pro každou lidskou bytost, zejména však je to zaměřeno na děti. Objevují se zde první mezinárodní dokumenty a charty.

Prvním mezinárodním dokumentem týkající se právního postavení dítěte ve společnosti, byla tzv. **Ženevská deklarace práv dítěte**, kterou přijala tehdy ještě Společnost národů a to v roce 1924. Postavila se proti diskriminaci dětí, proti vykořisťování a jejich otroctví.

Na začátku 50. let vznikla polovládní organizace v rámci Organizace spojených národů – **Dětský fond spojených národů (UNICEF)**. Ten převzal veškerou iniciativu v mezinárodní pomoci ohroženým dětem. Za pár let byl schopen formulovat a zároveň prosadit novou mezinárodní právní normu týkající se dětí – **Chartu práv dítěte**. Byla přijata v roce 1959 a zaměřovala se také na týrání a zneužívání dětí.

Tato charta ovlivnila i tehdejší Československo, díky ní byl roku 1963 přijat **Zákon o rodině**, který mimo jiné otevřel možnosti pro znovuzavedení pěstounské péče, jež byla u nás z ideologických a politických důvodů v roce 1951 zrušena.

Roku 1990 OSN vypracovala k Chartě práv dítěte novou preambuli, jakousi prováděcí směrnici, tj. **Světová deklarace o přežití, ochraně a rozvoji dítěte**. Byla přijata v září 1990 v New Yorku na Světovém summitu dítěte. Mezi mnohými podpisy nechyběl podpis Václava Havla. Podle této deklarace se každá země zavázala podávat pravidelné zprávy o situaci dětí a seznamovat OSN s plněním vypracovaných programů zaměřených na dosažení a zajištění, co nejlepšího prospěchu a zájmu dětí.

¹²) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 35.

Preambule již ve svém prvním článku nově definuje dítě. Považuje za něj každou lidskou bytost mladší 18 let. Tím prohlašuje jednoznačně rovnost každého dítěte a každého člověka vůbec. Zde se však otevřela velmi široká a vyhraněná diskuze o postavení člověka ve společnosti, zvláště pak ve vztahu k jeho rodičům, dále pak k jejich právům a povinnostem k dítěti a také odpovědnosti za něj.

4. Zákony

Za „týrání“ zákon považuje špatné nakládání se svěřenou osobou, vyznačující se vyšším stupněm hrubosti a bezcitnosti a určitou trvalostí, které postižená osoba pro jeho krutost, bezohlednost nebo bolestivost pociťuje jako těžké příkoří. Skutečnost, že nemluvně pociťuje jednání pachatele jako těžké příkoří, lze vyvodit např. z jeho nářku a úlekových reakcí. Trvalost pachatelova jednání je nutno posuzovat v závislosti na intenzitě jeho jednání, není nutné, aby šlo o jednání soustavné ani aby vznikly následky na zdraví.

4. 1. Trestní zákon

(zákon č.140/1961 Sb. ve znění pozdějších předpisů)

§ 215

Týrání svěřené osoby

1. Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta.

2. Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,

- a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 zvláště surovým způsobem nebo na více osobách, nebo
- b) pokračuje-li v páčání takového činu po delší dobu.

§ 167

Nepřekážení trestného činu

1. Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje nebo páchá trestný čin vlastizrady (§ 91), ..., **týrání svěřené osoby** (§ 215), vraždy (§ 219), loupeže (§ 234), braní rukojmí (§ 234a), znásilnění (§ 241), **pohlavního zneužívání** podle § 242, ... nebo ohrožení morálního stavu jednotky podle § 288 odst. 2, a spáchání nebo dokončení takového trestného činu nepřekazí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

2. Kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1, není trestný, nemohl-li trestný čin překazit bez značných nesnází nebo aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.

3. Překazit trestný čin lze i jeho včasným oznámením státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu: voják může místo toho učinit oznámení veliteli nebo náčelníku.

§ 168

Neoznámení trestného činu

1. Kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný spáchal trestný čin vlastizrady (§ 91), .. , **týrání svěřené osoby** (§ 215), vraždy (§ 219), genocidy (§ 259) nebo používání zakázaného bojového prostředku a nedovoleného vedení boje (§ 262), a takový trestný čin neoznámí bez odkladu státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu nebo místo toho, jde-li o vojáka, veliteli nebo náčelníku, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Stanoví-li tento zákon na některý z těchto trestných činů trest mírnější, bude potrestán oním trestem mírnějším.

2. Kdo spáchá čin uvedený v odstavci 1, není trestný, nemohl-li oznámení učinit, aniž by sebe nebo osobu blízkou uvedl v nebezpečí smrti, ublížení na zdraví, jiné závažné újmy nebo trestního stíhání.

4. 2. Zákon o přestupcích

(zák. č. 200/1990 Sb. ve znění pozdějších předpisů)

Pokuta až do výše 10 000 Kč a v případě přestupku podle § 28/1f až do 20 000 Kč hrozí tomu, kdo

- ponechá nezletilé dítě **bez náležitého dozoru** přiměřeného jeho věku, rozumové vyspělosti nebo zdravotnímu stavu a tím je **vystaví nebezpečí vážné újmy na zdraví** (§ 28/1c),
- ponechá nezletilé dítě **bez náležitého dozoru** přiměřeného jeho věku, rozumové vyspělosti nebo zdravotnímu stavu, způsobí-li v důsledku toho dítě **újmu na zdraví jiné osobě** nebo **škodou na cizím majetku** nikoli nepatrnou (§ 28/1d),
- v úmyslu **ponížit lidskou důstojnost** nezletilého dítěte použije vůči němu **nepřiměřeného opatření** (§ 28/1e),
- úmyslně se **nepodrobí rozhodnutí** orgánu vykonávajícího sociálně-právní ochranu dětí nebo **nesplní některou z povinností**, které mu zákon o sociálně-právní ochraně dětí ukládá (§ 28/1f),

- zneužívá nezletilé dítě k **fyzickým pracím nepřiměřeným jeho věku** a stupni jeho tělesného a rozumového vývoje (§ 28/1g).

4. 3. Úmluva o právech dítěte

(vyhl. pod č. 104/91 Sb)

Základní práva dětí stanoví mezinárodní Úmluva o právech dítěte, přijatá dne 20. 11. 1989 v New Yorku. U nás vstoupila v platnost dnem 6. 2. 1991. Je pro nás závazná a má vyšší právní sílu než naše vnitrostátní zákony. Týrání dětí se týká především článek 19 odst. 1. Z obecných ustanovení je to pak článek 3 odst. 1,2 a preambule, v níž se mimo jiné konstatuje, že „**v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění**”.

článek 3 odst. 1,2

1. **Zájem dítěte musí být předním hlediskem** při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnými orgány.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují **zajistit dítěti takovou ochranu a péči**, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a právní opatření.

článek 19 odst. 1

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí **všechna potřebná zákonodárná, správní, sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným nebo duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním** během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

4. 4. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí

(zák. č. 359/1999 Sb. v úplném znění)

Zákon o sociálně-právní ochraně dětí stanoví, že sociálně-právní ochranu dětí **zajišťují** krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností (*pozn.: dříve okresní úřady*), obecní úřady, ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodní právní



ochranu dětí (vzniklý z dosavadního Ústředí pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně), obce v samostatné působnosti, kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a pověřené právnické a fyzické osoby (§ 4),

- Předním hlediskem sociálně-právní ochrany je **zájem a blaho dítěte** (§ 5),
- Každý je oprávněn **upozornit** na závadné chování dětí **jejich rodiče** (§ 7 odst. 1),
- Každý je oprávněn **upozornit orgán sociálně-právní ochrany** na porušení povinnosti nebo zneužití práv vyplývajících z rodičovské odpovědnosti jakož i na skutečnost, že rodiče nemohou plnit povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, nebo na další skutečnosti, z kterých vyplývá potřeba sociálně-právní ochrany dětí. Tím není dotčena oznamovací povinnost a povinnost překazít jednání podle trestního zákona ve vztahu k trestným činům týrání svěřené osoby a pohlavního zneužívání (§ 7 odst. 2),
- **Dítě má právo požádat orgány** a zařízení sociálně-právní ochrany, státní orgány, pověřené osoby, školy a školská a zdravotnická zařízení **o pomoc** při ochraně svého života a dalších svých práv. Ty jsou povinny poskytnout dítěti odpovídající pomoc. Dítě má právo požádat o pomoc **i bez vědomí rodičů** nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu (§ 8 odst. 1),
- Dítě, které je **schopno formulovat své vlastní názory**, má právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory **svobodně vyjadřovat** při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí jeho se týkajících věnuje **náležitá pozornost** odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti (§ 8 odst. 2),
- Rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dítěte má právo při výkonu svých práv a povinností **požádat o pomoc** orgán sociálně-právní ochrany, státní orgány a pověřené osoby. Ty jsou povinny tuto pomoc poskytnout (§ 9),
- Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská a zdravotnická zařízení, popř. další zařízení určená pro děti jsou **povinna oznámit obecnímu úřadu** obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti, kterým je třeba poskytnout sociálně-právní ochranu (viz § 6 odst. 1), a to bez zbytečného odkladu poté, kdy se o takové skutečnosti dozví (§ 10 odst. 4),
- Zdravotnické zařízení je povinno neprodleně **oznámit obecnímu úřadu** obce s rozšířenou působností, že matka po narození dítě opustila a zanechala je ve zdravotnickém zařízení (§ 10 odst. 5),
- **Obecní úřad** obce s rozšířenou působností může **uložit rodičům povinnost využít pomoci** odborného poradenského zařízení, pokud rodiče nezajistili dítěti odbornou

pomoc, ačkoli dítě takovou pomoc nezbytně potřebuje a okresní úřad takovou pomoc dítěti předtím doporučil. Obecní úřad obce s rozšířenou působností může tuto povinnost uložit i osobám odpovědným za výchovu dítěte (§ 12),

- Ocitne-li se dítě bez péče přiměřené jeho věku, zejména v důsledku smrti rodičů nebo jejich pobytu ve zdravotnickém zařízení, je **obec povinna** zajistit takovému dítěti **neodkladnou péči**, přičemž dá zpravidla přednost příbuznému dítěti. O tomto opatření obec neprodleně uvědomí obecní úřad obce s rozšířenou působností, který posoudí, zda jsou dostatečně zajištěna práva dítěte a uspokojovány jeho základní potřeby nebo zda je potřebné učinit další opatření směřující k ochraně dítěte (§ 15 odst. 1, 2),
- Ocitlo-li se dítě bez jakékoli péče nebo jsou-li jeho **život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy nebo narušeny**, je obecní úřad obce s rozšířenou působností povinen podat neprodleně návrh soudu na **vydání předběžného opatření** podle § 76a občanského soudního řádu - svěřením do péče jiné fyzické nebo právnické osoby (§ 16) - o tomto návrhu je soud povinen rozhodnout do 24 hodin.
- Obce a kraje (i nestátní pověřené osoby) mohou zřizovat tato **zařízení sociálně-právní ochrany** (§§ 39-47):
 - a) zařízení odborného poradenství pro péči o děti,
 - b) zařízení sociálně-výchovné činnosti,
 - c) zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc,
 - d) výchovně-rekreační tábory pro děti,
 - e) zařízení pro výkon pěstounské péče
- **Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc** poskytují ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo **bez jakékoliv péče** nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj **vážně ohroženy**, jde-li o dítě tělesně nebo duševně **týrané nebo zneužívané** anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem **ohrožena jeho základní práva**. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívají v uspokojování základních životních potřeb včetně ubytování a v zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné obdobné nutné pomoci (§ 42 odst. 1),
- Na výzvu orgánů sociálně-právní ochrany jsou státní orgány, zaměstnavatelé, další právnické osoby, zejména školy, školská, zdravotnická a jiná obdobná zařízení, fyzické osoby, pokud jsou zřizovateli škol a dalších zařízení, a pověřené osoby **povinni sdělit bezplatně** (s výjimkou lékařských zpráv) údaje potřebné pro poskytnutí sociálně-právní ochrany, nebrání-li tomu zvláštní právní předpis.

4. 5. Zákon o rodině

(zák. č. 94/1963 Sb.)

Zákon o rodině stanoví, že

- **Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinností při péči o osobu dítěte** (o jeho zdraví, tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj), při zastupování nezletilého dítěte a při správě jeho jmění (§ 31 odst. 1).
- Rodiče jsou **povinni důsledně chránit zájmy dítěte**, řídit jeho jednání a vykonávat nad ním dohled odpovídající stupni jeho vývoje. Mají právo užít **přiměřených výchovných prostředků** tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a jakkoli **ohroženo jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj** (§ 31 odst. 1).
- Rodičovská zodpovědnost náleží oběma rodičům. Nenáleží však tomu, kdo nemá způsobilost k právním úkonům v plném rozsahu nebo kdo byl zbaven rodičovské zodpovědnosti či jemuž byl její výkon pozastaven (§ 34).
- **Rodičovskou zodpovědnost lze přiznat i nezletilému rodiči staršímu šestnácti let**, pokud má potřebné **předpoklady** pro výkon rodičovských práv a povinností (§ 34 odst. 3).
- **Brání-li rodiči ve výkonu rodičovské zodpovědnosti závažná překážka a vyžaduje-li to zájem dítěte**, může soud výkon rodičovské zodpovědnosti **pozastavit** (§ 44).
- Soud rodičovskou zodpovědnost omezí, **nevykonává-li rodič řádně rodičovské povinnosti** a vyžaduje-li to **zájem dítěte** (§ 44).
- Soud rodiče rodičovské zodpovědnosti **zbaví, zneužívá-li rodič její výkon nebo ji závažným způsobem zanedbává**. Soud **vždy posoudí**, zda nejsou důvody pro zbavení rodičovské zodpovědnosti, **dopustil-li se rodič úmyslného trestného činu** vůči dítěti či svého dítěte mladšího patnácti let ke spáchání trestného činu použil nebo byl spolupachatelem, návodcem či pomocníkem k trestnému činu spáchanému svým dítětem. Těmito rozhodnutími **vyživovací povinnost** rodičů vůči dítěti **nezaniká** (§ 44).

Myslím si, že v tomto oboru za zmínku stojí zákon, který byl už v roce 1989 vydán ve Velké Británii.

4. 6. Children Act 1989 (Zákon o dítěti)

O tomto zákoně se u nás v odborných kruzích poměrně často s obdivem hovoří - zejména pokud jde o respektování přání dítěte a jeho pocitů. Britský zákon na rozdíl od našeho hned v prvním článku stanoví, že rozhoduje-li soud jakoukoli otázku ve vztahu k výchově dítěte nebo správě jeho majetku nebo dalších nároků z toho vzešlých, **blahobyť dítěte je pro soud nejvyšší prioritou**. Pro informaci a jako inspiraci pro naše zákonodárce si z něj dovoluujeme stručně citovat:

Při svém rozhodování má soud na zřeteli:

- 1) přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji,
- 2) jeho fyzické a emocionální potřeby a vzdělávání,
- 3) pravděpodobný efekt změny okolností,
- 4) jeho věk, pohlaví, původ a další znaky, které soud považuje za důležité,
- 5) traumata, jimiž dítě trpělo nebo je v ohrožení, že jimi bude trpět,
- 6) jak jsou jeho rodiče a další osoby, ve vztahu k nimž soud rozhoduje, schopni naplnit potřeby dítěte,

Pokud soud zvažuje, zda učinit jeden nebo více příkazů podle tohoto zákona, **neučiní žádný, pokud nezávázá, že vydání příkazu je pro dítě lepší než nevydání**.

4. 7. Zákon č. 135 ze dne 14. března 2006, kterým se mění některé zákony v oblasti ochrany před domácím násilím. Mění se celkem v pěti částech různých zákonů.

ČÁST PRVNÍ Změna zákona o Policii České republiky

Toto se týká paragrafu 21a, 21 b, 21 c, 21 d a v tomto kontextu se jedná o **Oprávnění rozhodnout o vykázaní ze společného obydlí a zákazu vstupu do něj**. Dále pak paragrafu 42n, který se zabývá **Zpracováním osobních údajů v souvislosti s vykázaním ze společného obydlí a zákazem vstupu do něj**.

ČÁST DRUHÁ Změna občanského soudního řádu

Týká se to paragrafu 76b a dále pak paragrafu 273, který se týká **vykázaní ze společného obydlí a nenavazování kontaktů s oprávněným**.

ČÁST TŘETÍ
Změna trestního zákona

ČÁST ČTVRTÁ
Změna zákona o sociálním zabezpečení

Jedná se zejména o změnu v paragrafech 74a a 74b v ohledu **Pomoc osobám ohroženým násilím**.

ČÁST PÁTÁ
Změna zákona o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení

Tento zákon nabývá účinnosti dnem 1.ledna 2007.

5. Varianty syndromu CAN

Základní charakteristikou syndromu CAN je necitlivost a bezohlednost k dítěti, jeho podřízení nebo využití k uspokojení potřeb dospělého. Nejčastější formou týrání je surové bití rukama, pěstmi, opaskem, prutem, gumovou hadicí a jinými předměty, kopání, mlácení hlavou o zeď, trhání vlasů, pálení cigaretou, popálení o rozpálená kamna nebo jiný spotřebič, opaření, svazování, topení, dušení, prudké třesení s malým dítětem, házení s ním do postýlky nebo po místnosti a odpírání stravy. Za týrání se považuje i opomenutí osobní péče, k níž by pachatel povinen, jestliže svěřená osoba nebyla vzhledem ke svému věku nebo intelektu schopna sama se o sebe postarat – např. zanedbání hygieny dítěte s následkem těžkých opruzenin, neposkytování dostatečné a přiměřené stravy apod.

Obecně z hlediska charakteru strádání a způsobu se rozlišují 4 základní varianty:

- 1) Zanedbávání dítěte
- 2) Fyzické týrání
- 3) Psychické týrání
- 4) Sexuální zneužití
- 5) Zvláštní formy syndromu CAN

5. 1. Zanedbávání dítěte

Je to poškozování nedostatečnou aktivitou rodičů, což se projevuje nedostatečným uspokojováním jeho potřeb. Znamená tedy takový nedostatek péče, který zapříčiňuje vážnou újmu na vývoji dítěte a to v oblasti tělesné i duševní. Rodiče nebo jiní pečovatelé neposkytují dítěti náležitou péči a pozornost v jídle, hygieně, oblečení nebo jejich bezpečí. Dále sem

spadá i nedostatečná starost o zdravotní, citové a intelektové potřeby dítěte, které jsou přiměřené jeho momentálnímu stavu a věku.

Častěji než jiné děti jsou zanedbávané ty, které jsou temperamentně nestabilní, psychicky nebo somaticky opožděné, častěji nemocné, nehezké, postižené vrozenými vadami, neobratné. Dost často mají problémy s jídlem a trpí zažívacími potížemi, čímž „trápí“ své rodiče.

5. 1. 1. Psychická deprivace

Matějček definuje citovou deprivaci jako výsledek životní situace, kdy dítěti nejsou uspokojovány jeho základní psychické potřeby v náležité míře a po určitou, dosti dlouhou dobu. Uvést dítě do takovéto situace a udržovat je v ní znamená samozřejmě ohrožení jeho duševního zdraví a celého duševního vývoje.¹³

Matka (může to být i jiná osoba) představuje v normální rodině pro dítě zdroj bezpečí a jistoty. Tuto bazální dětskou potřebu matka uspokojuje tím, že své dítě emočně akceptuje a poskytuje mu tak specifickou zkušenost prožitku spolehlivého citového vztahu. Díky tomu, jak o tom hovoří E. Erikson, dítě může splnit svůj první vývojový úkol: získání základní důvěry ve svět a v závislosti na tom i pocity sebedůvěry a životní jistoty.

Citová deprivace je tedy neuspokojením citové jistoty, která je způsobena nedostatkem emočních podnětů a absencí stabilního a spolehlivého vztahu s matkou. Vzniká tehdy, když matka nemá o dítě zájem, celkově jej zanedbává nebo k němu má ambivalentní nebo dokonce i nepřátelské postoje. Tato deprivace nepříznivě ovlivňuje další vývoj osobnosti dítěte a proto se projevuje změnami v prožívání a chování.

Mezi psychické zanedbávání se řadí:

- neuspokojování citových potřeb dítěte, nedostatek lásky a náklonnosti
- po starších dětech se vyžaduje, aby trávili dlouhé hodiny hlídáním mladších sourozenců nebo, aby zastupovaly matku v zajišťování chodu domácnosti. To znamená vaření, praní apod., protože rodič není přítomen nebo není schopen
- s dítětem se nikdo neučí, nezajímá se o jeho školní povinnosti.

¹³) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 87.

5. 1. 2. Tělesné zanedbávání

Tímto termínem se míní spíše nedostatek výchovy v prostředí na socioekonomicky nízké úrovni. Takové dítě vyrůstá v obvykle jednoduchém, primitivním prostředí a zpravidla je bez hygienických návyků. Nechodí pravidelně do školy, v rodině nejsou vhodné vzory chování a dítě tak nemá příležitost přirozeně se rozvíjet.

Mezi tělesné zanedbávání patří:

- dítě nedostává dostatek jídla a tím pádem se stává podvyživené.
- dítě nemá oblečení, které je přijatelné pro jeho věk, pohlaví nebo pro dané roční období.
- nedostatečná lékařská péče a zanedbávání povinné prevence, např. očkování

5. 2. Fyzické týrání (tělesné týrání)

Jedná se o nejvíce prozkoumanou a popsanou oblast v rámci syndromu CAN. Z tohoto se také postupně vytvářely základní přístupy k poznávání a řešení.

Nejvýznamnější charakteristiku tohoto syndromu tvoří dvě skutečnosti:

- 1) Dítěti někdo ubližuje, ono tím fyzicky či psychicky trpí a tato zkušenost ohrožuje jeho další vývoj.
- 2) Osoby, jež dítě týrají, jsou velmi často jeho rodiče, kteří by pro ně naopak měli představovat jistotu a bezpečí.¹⁴

Je to nejen vědomé tělesné ubližování dítěti, ale také nezabránění takovému zacházení s ním. Představuje všechny nepřiměřené akty násilí na dítěti. Zahrnuje jednak hrubé útoky na dítě, jehož důsledkem je tělesné zranění, trvalé poškození nebo dokonce smrt dítěte a jednak pravidelné užívání tělesných trestů, které je bráno jako výchovný prostředek.

Formy tělesného týrání:

- nepřiměřené bití rukou (pohlavky, facky) nebo bití různými nástroji jako je vařečka nebo řemen
 - o toto bití zanechává škrábance, podlitiny nebo zlomeniny
- kopání do dítěte, údery pěstí, které mají často za následek poranění vnitřních orgánů
- popáleniny hlavně cigaretou, opaření horkou vodou nebo rozpáleným tukem
- bodné rány, často nůžkami
- vytrhávání vlasů, nepřiměřené tahání za ušní boltce, které způsobuje trhliny

¹⁴) Psychopatologie pro pomáhající profese – Vágnerová, M. Portál, Praha 2003, str. 333.

- odmrštění, odhození nebo smýkání dítěte např. ze schodů, proti stěně nebo nábytku
- silné třesení, zejména s malými dětmi
- škracení a dušení
- svazování, připoutávání
- odpírání spánku nebo potravy
- nucení k stání nebo sezení v nepříjemné pozici nebo na místě, kde se dítě bojí např. sklepy nebo tmavé malé místnosti

Týrání představuje závažnou, komplexní zátěžovou situaci, která zahrnuje jak deprivaci zkušenost, tak silný stres. Bití dítěti způsobuje bolest, strádá v oblasti biologických potřeb. V krajních případech ohrožuje samu existenci.

Riziko ohrožení dítěte je zejména v rodinách, kde jsou vztahy mezi jejími členy narušené. Násilí vůči dítěti je jedním z projevů nakumulovaného napětí, které rodina však nedokáže řešit jinak. Dítě je nejslabším členem rodiny a proto dochází prostřednictvím násilí k náhradnímu odreagování např. manželského konfliktu.

Základna tělesného týrání je především v nezvládnuté a nadměrné agresi rodičů nebo ostatních osob. Přitom platí, že čím je dítě menší, tím je pochopitelně bezbrannější. Svědčí o tom obecná zkušenost a též objektivně zjištěná převažující četnost tohoto násilí vůči dítěti v raném věku. Např. nejvíce je (a to i u nás) zabíjeno dětí do jednoho roku. (Augustinová, Bouška, 1995).¹⁵ V této souvislosti je třeba vidět závažnou psychiatrickou problematiku osobnosti rodiče nebo jiných osob, kteří v rámci své nemoci či vady dítě týrají nebo dokonce zabíjejí, aniž by si to sami uvědomovali.

Význam důsledku týrání je postupná fixace negativního sebehodnocení a z něho vyplývajícího nedostatku sebedůvěry a sebevědomí dítěte. Tyto děti nemají ani v pozdějším věku dostatečnou sebeúctu a mnohdy zcela dobrovolně přijímají ponižující chování ostatních. Ztotožňují se s postojem týrajícího rodiče, který jim vštípil, že jsou špatné, nepřijatelné a opovrženíhodné.

Často se objevují destruktivní a agresivní tendence, které se dají obtížně zvládnout. Týrané děti nedovedou správně interpretovat běžné projevy lidí. Trpí neustálým pocitem ohrožení, takže jsou nadměrně nedůvěřivé, precitlivělé a vztahovačné. Očekávají, že jim budou ubližovat i neutrální osoby jako např. lékař.

¹⁵) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 41.

Za jedno z hlavních východisek násilného zacházení s dětmi je možno pokládat tělesné trestání dětí. To velmi snadno přechází do týrání, přičemž hranice mezi trestem a týráním je téměř nezjistitelná, zvláště v transkulturním pohledu (Dunovský, 1991).¹⁶ Tato ne povzbudivá zjištění však potvrzují, že tělesné násilí je u nás doposud významným výchovným prostředkem. Je totiž často velmi těžké rozhodnout, jestli poranění bylo způsobeno „nešťastnou náhodou“ nebo nedostatečnou pozorností k dítěti. Dle zkušeností lékařů je téměř nemožné, aby u velkých poranění jako např. děti s frakturou lebky, s nejrůznějšími popáleninami apod. nebyl skryt v jejich vzniku nebo mechanismu úmysl a záměr dítěti ublížit.

Bohužel smutnou praxí je to, že stále ještě existují případy, kdy po opakovaném vážném poranění dítěte lékaře nenapadne možnost týrání.

5. 3. Psychické týrání

Tento typ týrání patří na straně jedné mezi ty nejrozšířenější vůbec a na straně druhé je to bohužel nejhůře prokazatelný, zdokumentovatelný a postihnutečný typ týrání. Právě v tomto ohledu představuje hlavní riziko, přestože nezanechává viditelné stopy, má hluboký negativní dopad na další duševní vývoj dítěte, jeho osobní a sociální vztahy v dospívání a dospělosti.

Významnou roli zde hrají individuální dispozice dítěte např. temperament. Některé děti jsou zranitelnější a vnímavější než jiné. Některé dítě může určité chování, např. nadávání zraňovat a některého se nijak hluboce nedotkne.

Fyzické týrání nebo sexuální zneužívání jsou pojmy, pod kterými si každý z nás dokáže představit konkrétní činy nebo události, ale psychické týrání je pojem značně obecný a nejasný a každý si v něm může představit něco jiného.

Představuje takové chování vůči dítěti, který má negativní dopad na jeho citový vývoj, na jeho chování, osobnost a sebehodnocení. Má také negativní vliv na interpersonální vztahy dítěte. Psychické týrání v podstatě vždy provází ostatní varianty syndromu CAN at' už je to fyzické nebo sexuální zneužívání a navíc se může vyskytovat samo o sobě.

Neopomenutelná a rozsáhlá je kategorie tvořící psychické týrání v souvislosti s předrozvodovou, rozvodovou a porozvodovou situací rodičů, kdy dítě bývá vystaveno dlouhodobé a nepřiměřené zátěži vzniklé v této souvislosti. Je to bohužel také nejběžnější

¹⁶) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 41.

výskyt psychického týrání a myslím si, že i nejjednodušší na pochopení, kdy se rozvádějící se rodiče o dítě „přetahují“. Dítě je vydíráno, aby řeklo koho má z obou rodičů raději, s kým chce žít po rozvodu apod. Přitom se nejedná o zájem a o prospěch samotného dítěte, ale rodiče si tímto řeší své spory a dohady. S tímto dále souvisí i problematika špatně fungujících partnerských vztahů, které způsobují tlaky na dítě ve smyslu „jsi stejný jako tatínek.“ V kontextu, že je neúspěšný nebo že se na nás vykašlal. Nebo naopak „jsi nepořádná, levá po mamince“ a to zvláště tam, kde dítě má k tatínkovi nebo mamince dobrý vztah.

Tato problematika zahrnuje:

- zatahování dítěte do konfliktů mezi rodiči, zneužívání dítěte jako „svědka“
- získávání dítěte na svou stranu, negativní ovlivňování dítěte proti druhému rodiči
- bránění ve styku dítěte s druhým rodičem

„Kariéristické“ rodiny

Poměrně novým fenoménem, ale zároveň častěji se objevujícím, je nedostatek péče, nízký zájem a na druhé straně vysoké nároky rodičů z dvoukariérových manželství. Oba rodiče se „ženou“ za svou kariérou nebo zájmy, a rodinný život je pro ně dá se říci přítěží. Tato manželství jsou patrná hlavně v rodinách podnikatelů, kteří žijí neustále v práci, leckdy jim nezbývá žádný čas kromě zajištění základních potřeb. Že by děti nějak strádaly malým zájmem či skoro nezájmem je ani nenapadne. Oni mají pocit, že pro své děti dělají vše, vydělávají, aby jim mohli vše koupit apod.

Vše je ze strany rodičů v pořádku až do chvíle, kdy začnou jejich děti nosit ze školy horší známky nebo se objeví jiné problémy jako např. drogy, záškoláctví apod. Jsou to situace, které rodiče už nemůžou přehlédnout a poté obvykle nastupují „tvrdší režimy“, které jsou většinou v duchu zákazů chození ven, sledování TV, hry na PC apod. Vše je doprovázeno příkazy „jdi se učit“, „nepůjdeš ven, dokud to nebudeš umět“ apod. Pokud se to nezlepšuje, tak nastupují i fyzické tresty.

Tyto nároky jsou nejčastěji v oblasti školní úspěšnosti, ale mohou být i v úspěšnosti v činnosti, která je dle rodičů vysoce hodnocena. Může jít o nějaký sport nebo uměleckou oblast. Korunou toho však bohužel často bývají navíc výroky typu: „s takovými známkami nám děláš jen ostudu“, „s takovými známkami mě utrápíš“ apod. Nastává bludný kruh nedorozumění a nepochopení, které v této fázi rodina může jen těžko přetnout.

Formy psychického týrání:

- časté nadávky, ponižování, opovrhování a zesměšňování
- ignorování, přehlížení
- manipulace, permanentní srovnávání s úspěšným sourozencem
- požadavky nereálných výkonů – ve škole, v zájmové oblasti (sport, umělecká činnost apod.)
- zakazují se mu oblíbené činnosti
- výhrůžky, cílené vyvolávání strachu u dítěte
- vyhrožování např. fyzickým násilím, cílené vyvolávání strachu u dítěte
- podceňování a nedůvěra k dítěti
- odmítání dítěte, citová deprivace a vydírání ve smyslu „*Když se nebudeš učit, tak mě utrápíš*“ apod.
- nepřiměřené zatěžování dítěte domácími pracemi nebo péčí o mladší sourozence
- násilná izolace, nepřiměřené oddělení dítěte od vrstevníků nebo ostatních osob
- rozbíjení nebo ničení hraček a ostatních věcí dítěte
- nepřiměřená psychická zátěž v souvislosti s rozvodem např. zatahování dítěte do konfliktů mezi rodiči
- nedostatečný zájem o dítě z důvodů vysoké zaměstnanosti rodičů

Někteří autoři rozdělují emocionální týrání a zneužívání do čtyř typů:

- Izolování:** Dítěti je bráněno v zapojení do skupiny vrstevníků, ve hraní si nebo v trávení volného času. Dítě je zavíráno doma a bez stimulace.
- Ignorování:** Rodiče nereagují na potřeby svých dětí, nedávají jim najevo své city, nevěšmají si jich anebo neukazují jim svou lásku a náklonnost.
- Terorizování:** Dítě je zesměšňováno, trestáno, kladou se na něj neadekvátní požadavky a je mu vyhrožováno např. bitím nebo opuštěním.
- Odmítání:** Různými způsoby je dítěti dáváno najevo, že je nežádoucí, nechtěné, zbytečné a že vlastně nemá žádnou cenu.¹⁷

¹⁷) www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/problemovejevy.cz

5. 3. 1. Dopady psychického týrání

Záleží na intenzitě, délce trvání a na vývojovém stupni rozvoje osobnosti. Jsou děti, které reagují na psychické týrání stažením, stávají se ustrašenými a úzkostnými. Snadno se rozplácí a jejich sebedůvěra, sebehodnocení jsou velmi nízké. Velmi snadno se v nejrůznějších situacích předem vzdávají. Obtížně se dokáží nejen prosazovat, ale i vyjádřit, to co chtějí a na co mají právo.

Jiné děti naopak reagují spíše agresivně a tvrději si prosazují své. Jejich projevy jsou vlastně nápodobou chování dospělých v jejich blízkém okolí. Svým vystupováním provokují jak své vrstevníky, tak dospělé.

Pro všechny tyto děti je společné, že mají problémy v mezilidských vztazích. Časté jsou u nich poruchy chování jako je lhaní, záškoláctví, útky z domova apod. Velmi časté jsou psychosomatické potíže nejrůznějších projevů např. bolesti hlavy, břicha, zvýšení teploty apod.

Psychické týrání s sebou přináší následky jak v chování dítěte, tak v psychosociální oblasti:

- tělesné, duševní nebo citové opoždění ve vývoji
- neschopnost učít se zkušeností
- chudá slovní zásoba a chybí potřeba komunikace
- citová plochost a nedůvěřivost
- impulzivita a afektivní výbuchy
- nápadná pasivita nebo naopak nápadná agresivita v chování
- tendence k sebeobviňování a sebeubližování
- nepřiměřené obavy z nové situace
- neurotické projevy, např. kousání nehtů, cucání prstů, pomočování
- známky nejistoty ve vztazích s druhými lidmi nebo neschopnost navazovat a udržovat přátelské vztahy a druhými
- nedůvěra k dospělým lidem
- častěji se stávají oběti šikany
- nebývají oblíbenými mezi vrstevníky ani ve školách mezi učiteli

5. 4. Sexuální zneužívání

Z definic sexuálního zneužívání použiji definici z knihy Psychopatologie pro pomáhající profese: „Jedná se o zneužití moci dospělého nad slabým a závislým dítětem k sexuálnímu uspokojení dospělého“.¹⁸

Zahrnuje všechny formy chování se sexuálním podtextem a to i ty, kdy dítě na první pohled nestrádá a naopak může některé formy sexuálního zneužívání prožívat jako relativně tělesně příjemné, ale i přesto toto chování má negativní dopad na další psychický vývoj dítěte.

Jde o chování, které narušuje obecně akceptovatelné sociální tabu a dokonce je i v rozporu s právní normou. Důsledky tohoto jednání jsou v oblasti tělesné, duševní a sociální. Specifickým znakem tohoto chování je to, že se dítě stává nedobrovolným účastníkem a nemůže se dostatečně bránit. Zneužívané děti kolikrát nejsou pro svou nízkou vývojovou úroveň schopny rozeznat sociální a biologickou nepřiměřenost takového chování.

Sexuální zneužívání má 3 základní formy:

a) bezkontaktní sexuální zneužívání

- verbální komentář se sexuálním obsahem, obscénní telefonáty
- exhibicionismus, obnažování, masturbace před dítětem
- přinucení dítěte sledovat soulož
- nucení sledovat dospělého při koupání nebo svlékání
- vystavení dítěte sledování pornofilmů nebo prohlížení pornočasopisů
- harassment nebo-li obtěžování
- pozorování nahého dítěte za účelem vlastního sexuálního vzrušení

b) kontaktní sexuální zneužívání

- osahávání nebo líbání dítěte na intimních místech, laskání genitálií a intimních míst
- orální, anální sex
- sexuální styk, včetně znásilnění nebo incestu
- nucení dítěte, aby manipulovalo pohlavními orgány svými či zneuživatele
- lechtání, objímání a „jiné“ hry, které jsou dítěti nepříjemné

¹⁸) Psychopatologie pro pomáhající profese. – Vágnerová M. Portál, Praha 2003, str. 339.

- podle závažnosti se kontaktní sexuální zneužívání dělí na *penetrativní*, tj. pronikající – např. koitus a na *nepenetrativní*, tj. osahávající.

Jak zdůrazňuje Z. Hadj-Mousová (1997), ohmatávání musí pachateli přinášet sexuální uspokojení.¹⁹ Penetrativní zneužívání může být spojeno i se somatickým poškozováním dítěte.

c) komerční sexuální zneužívání

- zneužití dítěte k pornografii
- zneužití dítěte k dětské prostituci

Dalším dělením sexuálního násilí je násilí ve vztahu k místu, kde se odehrává. Jedná se o **extrafamiliární**, to je obvykle jednorázové a **intrafamiliární**, které je mnohem závažnější. Jedná se o zneužívání uvnitř rodiny. Sexuální zneužívání v rámci rodiny má typické znaky:

- Aktérem je člověk, který je dítěti blízký a měl by tedy poskytovat dítěti ochranu a bezpečí. Dítě zde tedy ztrácí hodnotu rodinného zázemí a hlavně pocit jistoty a bezpečí v rodině.
- Sexuální zneužívání bývá opakované. Dítě se tedy musí s tímto traumatem vyrovnat, což vede ke změnám v osobnosti dítěte, které jsou vesměs trvalejšího rázu.
- Zásadní narušení rodinných rolí vede k nesnadno řešitelnému vztahovému konfliktu. Ochrana dítěte je spojena se zavržením aktéra násilností a s rizikem rozpadu rodiny. Pod tlakem potřeby utajit sexuální aktivitu, jejíž zveřejnění by vedlo k sociální stigmatizaci celé rodiny, se mění všechny vztahy mezi jednotlivými členy rodiny.²⁰

Zvláštní pozornost je v tomto typu zneužívání brát i na rizikové situace:

- 1) Míra dostupnosti dítěte je dána příležitostmi např. na letním táboře nebo sportovní kroužek apod.
- 2) Riziková rodina, která je dysfunkční nebo tzv. zaplněná. Tento termín znamená, že zde žije cizí dospělý muž, obvykle partner matky, který nemá tedy k dítěti typický vztah.

¹⁹) *Psychopatologie pro pomáhající profese*. – Vágnerová M. Portál, Praha 2003, str. 340.

²⁰) *Psychopatologie pro pomáhající profese*. – Vágnerová M. Portál, Praha 2003, str. 341.

5. 5. Zvláštní formy CAN

5. 5. 1. Systémové týrání (druhotné zneužívání a ponižování)

Tato forma je způsobena systémem, který byl a je sice založen na pomoci a ochraně dětí a jejich rodin, ale bohužel způsobuje druhotné ubližování nebo-li sekundární viktimizaci.

Jedná se o to, že poškozené dítě je automaticky odebráno z rodiny, aniž by rodině byla co nejdříve poskytnuta pomoc a podpora. Patří sem nedostatečná péče o děti v dysfunkčních a afunkčních rodinách. Řadí se sem i celá řada zbytečných, opakovaných necitlivě prováděných vyšetření nejrůznějšími odborníky. Vůbec zde není respektován zmiňovaný interdisciplinární přístup, který má být orientován především na zájmy a potřeby dítěte.

5. 5. 2. Organizované zneužívání dětí

Tato forma zneužívání se rozrůstá od 80. let 20. století. V mnoha velkých městech vyrostla dobře organizovaná sexuální síť, která vyhledává překvapivě dnes už více chlapce než dívky. Dívek se týkala a týká prostituce, takže v tomto ohledu se „trh“ již nasytil a začal se orientovat více na dětskou pornografii. Toto vše souvisí se sexuálním turismem.

Je patrné, že vznikl tak nový druh obchodu, ve kterém jsou děti zbožím. Je nutné uvědomit si, že se v tomto případě už nejedná pouze o sexuální zneužívání nebo pornografii, ale také o ilegální osvojení nebo dokonce vraždy dětí za účelem prodeje jejich orgánů.

Lze ho velmi dobře charakterizovat jako zneužití mnoha pachatelů, kteří se spojují na dosažení tohoto cíle. Jde o situace, kde více zneuživatelů a kde je časový rozměr zneužívání dětí.

Uvádí se, že tento typ syndromu je tvořen:

- a) sítí nebo společenstvím zneuživatelů, kteří se kolektivně účastní na sexuálních aktivitách
- b) sítí nebo společenstvím zneuživatelů, kteří získávají děti k sexuálnímu zneužívání a předávají si své oběti jeden druhému
- c) prostitucí, nejčastěji dívek
- d) pornografií dětí, nejčastěji chlapců
- e) každým sexuálním zneužitím, které bylo způsobeno více než jednou osobou

5. 5. 3. Sexuální turismus

Sexuální turismus je úzce spjat s organizovaným zneužíváním dětí. V praxi to vypadá tak, že cizinci přijíždějí do cizí země, kde se sexuálně uspokojují s dítětem.

Tato cesta vede především do rozvojových zemí a to zejména do Asie, přesněji Thajska.

5. 5. 4. Rituální zneužívání

Dá se říci, že toto zneužívání je považováno zcela oprávněně, za nejpodivnější až často bizarní typ. Jedná se o zacházení s dětmi, které se uskutečňuje v souvislosti s nějakými symboly, které mají náboženský, magický nebo nadpřirozený význam.

V souvislosti s tím se tyto činnosti odehrávají v nějakém organizovaném společenství. Toto zneužívání je jak fyzické, tak psychické a častokrát bývá i sexuálního charakteru.

5. 5. 5. Munchhausenův syndrom by proxy (v zastoupení)

Jedná se o případy, kdy rodiče vedle úmyslných otrav různými léky nebo jedy si vymýšlejí u svých dětí nejrůznější příznaky a onemocnění. Případně se dá říct, že je vyrábějí, tak aby dítě bylo pro tyto onemocnění vyšetřováno a také léčeno.

Je smutnou skutečností, že Munchhausenův syndrom by proxy těžce postihuje děti a dokonce až v jedné pětině končí smrtí, nejčastěji zadušením.

6. Šikana

Jednou z forem syndromu CAN je také šikana. Šikanu lze definovat jako násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit.²¹

P. Říčan, který se šikanou zabývá jí definuje jako agresi, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranným, ať už pro fyzickou nebo jinou slabost nebo nemožnost účinné obrany. Za charakteristické se považuje opakování agrese vůči téže oběti. Obtíže jsou s učením způsobu a míry agrese, jež rozhoduje o tom, zda lze určité jednání považovat za šikanování. Nejtypičtější je hrubé fyzické násilí nebo ponižující manipulace jako např. obnažení oběti před skupinou. Oběť však může být také hrozbou násilí donucena sama k jednání, které je ponižující nebo jinak traumatizuje, např. požití výkaly nebo

²¹) **Psychopatologie pro pomáhající profese – Vágnerová, M. Portál, Praha 2003, str. 283.**

někoho zabít, poskytovat ponižující služby nebo vydat něco ze svého majetku. Kruté ovšem mohou být i nadávky a hrubý posměch. Nemusí být snadné určit hranici mezi takovýmto posměchem a běžným škádlením.²²

Jedná se o závažnou agresivní poruchu chování a to nejenom v dětské věku. Čím dál známější je šikanování na pracovišti tzv. mobbing. Je důležité si uvědomit, že bezmocnost a slabost oběti tuto agresi ještě nejen, že stimuluje, ale i posiluje chování, v němž se objevují prvky šikany, je patrné už ve středním školním věku, tedy v době, kdy se třída přetváří na strukturovanou skupinu, kde jsou určité normy a jsou zde už rozdělené role.

Šikana jako taková je podporována autoritářskou atmosférou instituce, v níž je komunikačně a fyzicky oddělena skupina žáků, učňů, vojáků nebo vězňů od skupiny učitelů, mistrů, profesionálních vojáků a dozorců.²³ Může to být reakce na monotónní prostředí, z něhož není úniku a nastává situace, kdy se v tzv. „legráckách“ hledá tvorba zábavy a povyražení.

6. 1. Šikanující agresor

Je obvykle fyzicky zdatný a silný jedinec s potřebou předvádět se a dokazovat druhým svou převahu. Tento jedinec má velké dispozice k agresivitě, jsou to osoby egoistické a nemající soucit. Nemají dostatečně vyvinuté svědomí a za své chování se necítí být vinni.

Bývají to spíše podprůměrní, méně úspěšní žáci, kteří mají zvýrazněnou potřebu sebeprosazení nebo návyk vše řešit násilím. Tendence k agresi je spojena s podezíravostí vůči okolí. Tito jedinci se zpravidla projevují agresivně už od raného věku, v jejich chování chybí ohled a citlivost k ostatním.

Pohotovost k agresivnímu chování často posiluje zkušenost z rodiny: rodiče šikanujících dětí bývají k agresivnímu jednání tolerantnější a sami ve výchově užívají fyzické tresty. Váží si více násilného řešení problémů než jiných způsobů. Opět to bývají děti, které nemají dostatečné citové zázemí, ale zato mají zkušenosti s negativním postojem rodičů (nezájem, odmítání až nenávisť) (Říčan, 1995).²⁴

²²) Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě - Dunovský, J., Dytrych Z., Matějček, Z. Grada Publishing, Praha 1995, str. 69.

²³) Slovník sociální práce – Matoušek, O. Portál, Praha 2003, str. 236.

²⁴) Psychopatologie pro pomáhající profese – Vágnerová, M. Portál, Praha 2003, str. 285.

6. 2. Šikanovaná oběť

Má velmi často nějaký handicap. Jsou to jedinci, kteří mají nějakým způsobem dispozice k roli „otloukánka“. Jsou to děti plaché, tiché anebo úzkostné s nízkým sebevědomím. Jsou zvyklé se podřizovat. Bývají často fyzicky slabé a neobratné, někdy mají nějak nápadný zevnějšek, v tom negativním slova smyslu. Jsou např. tlustější apod.

Tyto děti celkově nemívají dobrý sociální status, často to jsou samotáři, kteří jsou ostatnímu považované za „divné“. Jsou to děti, které neumějí navazovat kontakt, bývají málomluvné a pasivní. P. Říčan v rodinném prostředí shledal zvýšenou úzkostnost jejich matek a z ní vyplývající nedostatečné vedení k samostatnosti a sebeprosazení.²⁵

Oběť se někdy brání formou tzv. identifikace s agresorem, kterého považuje za svého kamaráda a snaží se jej napodobit.

Šikana má celou řadu variant. Rozlišuje se na skrytou, což je např. vyloučení ze skupiny a zjevnou, která má 3 podoby:

- 1) Fyzické násilí a ponižování např. strkání, bití, zavírání do popelnice apod.
- 2) Psychické ponižování a vydírání např. nucení k posluze
- 3) Destruktivní aktivity zaměřené na majetek oběti tzn. braní a ničení jeho věcí, trhání sešitů, polití šatstva apod.

Šikana je vždy záležitostí celé skupiny. Jejím důsledkem je deformace sociálních vztahů, hierarchie rolí a postojů k normám. Šikana představuje pro oběť často ohrožení psychického i somatického zdraví. Důsledkem dlouhodobé šikany může být i nezvratné poškození psychického i tělesného zdraví a v nejkrajnějších případech i smrt nebo sebevražda.

7. Týrající rodič

Je zřejmé, že někteří lidé mají k týrání dětí blíže než jiní. Jedni ubližují aktivně a druzí zase pasivně svým nezájmem a nevšímavostí. Obecně lze rodiče, ale i ostatní, kteří týrají děti, rozdělit do dvou základních skupin.

V první skupině jsou **psychopatické osobnosti, asociálního charakteru**, které často mají kriminální minulost a závislost na alkoholu, drogách nebo výherních automatech. Mezi jejich typické charakterové vlastnosti patří agresivita a nedostatečně vyvinuté vyšší city. V takovýchto případech nejčastěji dochází ke smrtelným následkům týrání.

²⁵) Psychopatologie pro pomáhající profese – Vágnerová, M. Portál, Praha 2003, str. 285.

Do druhé skupiny patří lidé, kteří navenek a pro své okolí působí spořádaně, ale osobnostně jsou nevyzrálí a často stresovaní. Nemají dostatek empatie, takže výchovné problémy řeší nepřiměřeným a surovým řešením.

Smutnou skutečností, kterou potvrzuje i praxe je, že rodiče, kteří týrají své děti, byli většinou sami v dětství týráni. Jde tedy o patologický model rodičovského chování, který se přenáší do dalších generací.

Lidé, kteří se dopouštějí týrání a zneužívání se vyskytují ve všech společenských skupinách, mají různou barvu kůže, různé vzdělání a profesi. Patří ke všem rasám, náboženstvím a jsou nejrůznějšího věku. Je tedy mýtem, že týrání dětí se objevuje v sociálně slabších rodinách. Jsou to lidé, kteří žijí ve velkoměstech, na předměstích, ale i na vesnicích. Jsou to muži i ženy a navíc obě pohlaví, jak chlapci tak dívky mohou být zneužívány. Jedná se o tak závažný problém, že žádná skupina není předem imunní.

Každý člověk se může za určitých okolností dopustit zneužívání. Jeden z odhadů tvrdí, že fyzického, ale i emocionálního týrání se alespoň jednou za život dopustí až 90% rodičů. Žádní rodiče nejsou dokonalí, ale jejich povinností je chránit zdraví svých dětí a ne je poškozovat. Je důležité také brát v úvahu, že nejen rodiče jsou pachatelé násilí na dětech. Mohou to být také učitelé, vychovatelé nebo trenéři, ale co se týče domácího násilí, tak je to problematika pouze rodičů, popř. osob o děti pečujících.

Je mnoho motivů, které vedou rodiče k týrání a zanedbávání. Např. tímto způsobem si rodič kompenzuje svůj vztek a agresi. Potřebuje své negativní pocity, které má sám ze sebe přenést na dítě. Dospělý může toužit po lásce a náklonnosti, které se mu nedostává od jeho protějšku a proto to hledá u dítěte. Oba výše zmíněné typy rodičů spadají do první skupiny, tedy psychopatických osob asociálního charakteru, protože ať už jsou motivy rodiče jakékoli v těchto případech vychází z potřeb dospělého, který má nad dítětem moc. Ať si rodiče maskují toto chování jako lásku, disciplínu nebo dobře míněnou radu, jedná se vždy o vyjádření moci a převahy nad dítětem.

Rodiče, kteří v dětství poznali bití, ponižování nebo sexuální obtěžování, si mnohdy ani neuvědomují, že by to mohlo být jinak a že i oni sami by se mohli chovat jinak. Skoro ani nevědí, že je to něco špatného, protože oni nic lepšího nezažili. Mnoho z nich to dělá proto, že si potřebuje dokázat, že jejich rodiče jednali správně. Pro ně je snazší předstírat, že nesou nějakým způsobem za týrání nebo zneužívání odpovědnost za toto špatné chování. Když takové děti vyrostou, stále si nechtějí přiznat, že se jejich rodiče chovali špatně, a proto se chovají právě tak jako oni, aby tím zdůraznili, že jejich rodiče to dělali z lásky.

Ne všechny příčiny špatného zacházení rodičů s dětmi je možné odůvodnit osobnostními anomáliemi rodičů, případně tím, že rodiče svým chováním kopírují nevhodné způsoby výchovy, jimž byli sami jako děti vystaveni. Stres aktuálně působící na rodinu a v rodině (nezaměstnanost, společenská izolace, chudoba, problémy s bydlením, mimomanželských vztah jednoho z rodičů apod.) může být činitelem, který uvolní chování, jež by za jiných okolností rodič mohl mít pod kontrolou. Zmíněné druhy stresorů se mohou potencovat, zejména chudoba v kombinaci se společenskou izolací zvyšuje riziko, že dítěti nebude poskytována pozornost a péče, jakou potřebuje.²⁶

Z hlediska kriminologických výzkumů vychází 8 základních typů domácího násilí, které vypracovala Angličanka Pat Cravenová. Jsou to surovec, žárlivec, špatný otec, lhář, vyděrač, sexuální násilník, pán domu a psychický utlačovatel. Jednotlivé typy se mohou v konkrétních případech samozřejmě kombinovat. Sama Cravenová jednotlivé typy přesně popsala a tohoto popisu využila i v terapiích pro oběti domácího násilí.

Podle údajů obětí domácího násilí v České republice se zdá, že v našem prostředí převládá vyděračský surovec, který praktikuje fyzické i psychické násilí.

Jasně definovatelný osobnostní profil domácího násilníka neexistuje. Psychologové si zvolili hypotézu, že ve zvláštních povahových rysech tkví kořeny domácího násilí. Tato hypotéza se však nepotvrdila, v klinických popisech zkoumaných vzorků pachatelů figurovaly zcela protichůdné osobnostní typy – od silně dominantního a agresivního typu až po impulzivního, úzkostného a podezřívavého typu pachatele domácího násilí.

Pro aktéra **sexuálního zneužívání** je typické, že je to člověk, který je ve vztahu k dítěti v roli autority. Využívá své nadřazenosti a toho, že dítě je na něm závislé. Patří sem také muži, kteří nejsou schopni mít přijatelný sexuální kontakt a dítě je pro ně řešením nouze.

Zanedbávání se dopouštějí lidé, kteří mají nějakou deprivaci nebo subdeprivaci zkušeností a tu předávají i svým dětem. Dále pak jedinci žijící v hmotné bídě nebo na okraji společnosti. Na druhé straně to mohou být také lidé velmi závislí na svých zájmech a práci. Typickou rizikovou skupinou v oblasti zanedbávání jsou lidé, kteří se stali rodiči příliš mladí a jejich zájmy jsou dosud mladistvé.

Z hlediska **fyzického násilí** jsou to rodiče, kteří nezvládají svou agresivitu a moc nad dítětem. Obecně mají sklon reagovat násilím a nedovedou se dostatečně ovládat. Zvláštní

²⁶) *Metody a řízení sociální práce* – Matoušek O. a kol. Portál, Praha 2003, str. 30.

skupinou rodičů, kteří se tohoto jednání dopouštějí jsou ti, kteří o děti nestojí, mají jiný hodnotový systém a z jejich pohledu je dítě primárně špatné a na obtíž. Patří sem také jedinci, kteří jsou závislí na alkoholu nebo drogách.

Co se týče **psychického týrání** jsou pro to náchylnější lidé, kteří nemají dostatečné kompetence pro zvládnutí své rodičovské role. Jsou buď duševně nemocní, alkoholici nebo uživatelé drog. Patří sem jedinci, kterým chybí dostatečná motivace pro rodičovství. Jsou to buď příliš mladí a nezkušení rodiči nebo ti, kteří jsou plně zaujatí svou kariérou nebo zálibami.

8. Týrané dítě

Oběťmi špatného zacházení se pravděpodobněji stanou děti s vrozeným poškozením nebo z různých dalších důvodů zaostávají ve vývoji a také děti, jež se chovají v rozporu s očekáváními rodičů (jsou neklidné, často pláčou, jsou obtížně utišitelné, jsou často nemocné, hubené nebo obézní, koktají, pomočují se v noci, špatně se učí apod.) Nechtěné děti, předčasně narozené, děti s příznaky autismu, děti trpící psychickými poruchami – to vše jsou skupiny, u nichž je větší riziko špatného zacházení. K sexuálnímu zneužívání disponuje pohlaví dítěte, u děvčat je nejméně pětkrát častěji než u chlapců (Clark a Clark 1989).²⁷

Týrané děti své rodiče milují a chyby hledají u sebe. Je pro ně velmi obtížné si připustit, že je rodiče nemají rádi nebo že jsou jim dokonce na obtíž. Mnohem lepší je pro ně, myslet si, že rodiče se tak chovají proto, že ony zlobí a tím pádem si ani nic lepšího nezaslouží

Dítě musí psychicky zpracovat to, co se mu děje. Díky tomu si vytváří rozštěpenou představu o rodiči a přestane být schopno rozdělovat tzv. „dobrého a zlého“ rodiče. Rozštěp týkající se rodičovské postavy si dítěte zvnitřňuje, samo o sobě si myslí, že buď má hodnotu nebo že žádnou vůbec nemá. Právě proto nejsou zpravidla schopni na jednání svých rodičů upozornit a přivolat si tak pomoc. Mají přirozený strach z následků jejich „žalování“ na rodiče, na kterých jsou jednak existenčně a jednak i citově závislí.

Následky špatného zacházení jsou dlouhodobého a ničivé. Opakované projevy násilí vedou ke vzniku posttraumatického stresového syndromu. Zážitky se dítěti vrací ve formě tzv. „fleshbaků“ a nočních můr. Nálada dítěte je trvale změněná, nejčastěji tyto děti bývají apatické. Trpí sníženým sebevědomím, úzkostmi a depresemi. Typickým příznakem

²⁷) Slovník sociální práce – Matoušek O. Portál, Praha 2003, str. 29.

domácího násilí je, že dítě má horší vztahy ke svým vrstevníkům ale i k dospělým. Častokrát se objevují také poruchy příjmu potravy. Neobvyklá není ani agresivita obrácená proti sobě, tedy pokusy o sebevraždu, sebepoškozování nebo vyhledávání rizikových situací. Sexuální zneužívání má velmi často následky v dospělosti a to ke sklonu k prostituci.

Mezi rizikové skupiny dětí **psychického týrání** patří děti, které své rodiče nedokáží nijak zaujmout. Jsou buď příliš pasivní, nenápadné nebo nevýrazné. Do této skupiny také patří hlavně děti nějak znevýhodněné např. postižené nebo chronicky nemocné děti.

K **sexuálnímu zneužívání** „provokují“ především holčičky, které jsou ženské a které se rády mazlí. Druhou rizikovou skupinou jsou postižené děti a to zejména mentálně, protože ty jsou tím pádem závislejší a bezbrannější. Nižší vývojová úroveň u nich také snižuje riziko prozrazení.

Zanedbávání se týká většinou dětí často nemocných, mentálně nebo tělesně postižených. Děti, které jsou více pomalé, neaktivní a tím pádem nejsou pro své okolí nijak přitažlivé a pozitivně neprovokují své rodiče.

Pro **fyzické týrání** jsou typické děti, které si vymáhají uspokojování svých potřeb převážně provokujícím chováním. Dělají to zejména pro to, že se jim rodiče dostatečně nevěnují. Další skupinou jsou děti, které nesplňují očekávání svých rodičů. Jsou buď nehezké, postižené nebo neprospívající ve škole. Patří sem také děti s ADHD syndromem nebo úzkostné děti, které svým chováním nadměrně zatěžují.

Proč děti, které jsou zneužívané nebo týrané nevyhledají pomoc

- 1) **Pocity viny** – Děti, ke kterým se někdo chová špatně, si myslí, že muselo udělat něco, čím si to zasloužili. Oni raději věří, že týrající rodič s nimi takto zachází z lásky. Tato víra jim pomáhá „přežít“ to, že je týrají jejich vlastní rodiče nebo někdo blízký. Tím pádem je o to obtížnější někoho požádat o pomoc, aby tomu nějak zabránil.

U sexuálního zneužívání se pocity viny násobí ještě tím pokud nikdy neřekly jasně ne nebo nekladly fyzický odpor. Nebo dokonce, že se jim to svým způsobem i líbilo. Tento pocit viny je bohužel posilován a vychováván v mužích i ženách naší společnosti. Jeden z postojů říká, že pokud dívka neodráží sexuální výpady až k nasazení života, tak „si o to říká“.²⁸

²⁸) O týrání a zneužívání – Mufsonová S., Kranozová R. Lidové noviny, Praha 1996, str. 86.

- 2) Pocity studu – Děti si mohou uvědomovat, že se nedopustily zase něčeho tak špatného, že by za to musely být tolik bity, ale brání jim v tom stud, stydí se to komukoliv říct.
- 3) Strach z postojů rodiny – Jsou to obavy z toho, že kdyby to dítě řeklo, tak jak na to zareagují ostatní členové rodiny. Dítě si může myslet, že oni s tím vlastně i souhlasí, protože jinak by už zasáhli. Ať si myslí dítě to nebo ono tak každopádně je zde velký strach z člověka, který to dělá.
- 4) Strach ze ztráty lásky – Děti si mohou myslet, že pokud to otevřeně řeknou, tak že tím ztratí lásku obou rodičů. Častokrát ho zneužívající rodič varuje a vyhrožuje mu, co se mu stane, když to dítě někomu poví. Např. že on půjde do vězení a oni zůstanou s mámou sami a nebudou mít peníze, máma bude nešťastná a bude jen plakat apod. Dítě má velmi rádo toho druhého rodiče a nechce mu způsobit žádnou zbytečnou bolest.

Tímto strachem ze ztráty lásky je zvláště silný v případech, kde je dítě přesvědčeno, že týrající nebo zneužívající rodič ho upřímně miluje nebo kdy ho pokládá za jediného člověka, který ho má vůbec rád. V takových případech někdy po fyzickém nebo emocionálním týrání následují vřelé projevy lásky a náklonnosti. Sexuální zneužívání může být přímo spojeno s projevy lásky.²⁹

- 5) Strach z ohrožení týraného či zneužívaného nebo jeho rodinu - Někdy se ti, co týrají chrání tím, že svou oběť zastrašují a vyhrožují jí. Pohrozí, že dítěti ublíží pokud to na něj poví apod. Rodič může vyhrožovat i tím, že ublíží mladšímu sourozenci, druhému rodiči nebo domácímu mazlíčkovi apod.

Takové to týrání nebo zneužívání dítě má kromě strachu, který v něm vyvolaly hrozby týrajícího ještě větší pocity bezmocnosti a beznaděje.

- 6) Obavy o zachování rodiny – Velkým problémem domácího násilí je ekonomická závislost. Dítě, když už je trochu větší a chápavější, vidí, že rodina včetně něho a druhého rodiče, popř. sourozenců jsou ekonomicky závislí na tom rodiči, který jej týrá. Pokud to tedy na něj řekne, tak se už nejen on, ale celá rodina dostane do vážných problémů. Má strach, že tímto může rozbít celou rodinu.

²⁹) O týrání a zneužívání – Mufsonová S., Kranzová R. Lidové noviny, Praha 1996, str. 88.

Typickým příkladem je to u dětí žijících s osamělými matkami, zvláště když se matka snaží o udržení vztahu s nějakým mužem, který se však stane agresorem tohoto násilí. Dítě je na jedné straně rádo, že vidí svou matku šťastnou a na straně druhé si říká, že pokud to řekne, tak to bude od něj hrozně sobecké a matka bude opět sama a nešťastná.

9. Výskyt

Podle úmluvy o právech dítěte se s dítětem rozumí každá lidská bytost mladší 18 let, ale v mnoha zemích se určují horní hranice věku dítěte na 14., 15., 16. a někde dokonce na 12 let. Z hlediska výskytu hovoříme o tzv. prevalenci zkoumaného jevu. Je to určení jeho četnosti ve zkoumané populaci nebo alespoň v některé její části.

Jen relativně málo forem syndromu CAN lze jednoznačně diagnostikovat. Ke stanovení diagnózy a jejímu potvrzení je třeba více času, znalostí a schopností více odborníků na tento problém. Diagnóza může být potvrzena až po letech, kdy je třeba už závažné okolnosti a podmínky pominuly a zůstávají jen nezvládnuté důsledky tohoto postižení.

V souvislosti s výskytem se objevují i problematika falešných případů CAN. Je to v souvislosti s předrozvodovou nebo porozvodovou problematikou. Nejčastěji je to v souvislosti s nesprávným nebo vymyšleným osočením otce dítěte, činí tak hlavně matky, nebo i babičky. Důvodem je snaha docílit zákazu styku otce s dítětem. Je to utrpení pro celou rodinu, zejména však pro dítě, které vůbec nechápe spory mezi rodiči, jejichž se stalo obětí.

Významnou rolí při hodnocení výskytu hraje nedostatečné poznání, co tento syndrom přesně je, co ho vše tvoří, jaký je jeho obsah a rozsah. Jedná se např. o problém týrání v rámci tělesného trestu apod.

Dalším problémem je, že valná většina případů CAN se odehrává v rodině, která pro svou intimitu jen těžko dovoluje proniknout dovnitř. Mnohdy není zcela jasné kam až rodiče nebo i sourozenci mohou ve svých vzájemných vztazích dojít, zvláště když se jedná o dysfunkční nebo afunkční rodinu.

V letech 1999 – 2000 se uskutečnilo v **Bílém kruhu bezpečí** dotazníkové šetření mezi oběťmi domácího násilí (Čírtková a Vitoušová 1999). Vyplnění dosti obsáhlého dotazníku bylo zcela dobrovolnou záležitostí. Hlavním smyslem šetření bylo zjistit co možná nejpřesnější údaje u ČR o:

- výskytu domácího násilí
- konkrétních jevových stránkách domácího násilí

- průběhu, délce trvání a vývojové dynamice domácího násilí
- příčinách domácího násilí
- způsobech ochrany obětí před primárním agresorem
- hledání pomoci (kde oběti hledají pomoc, kam se obracejí)
- eventuálních souvislostech domácího násilí s dřívější traumatizací v dětství či dospívání³⁰

Celkem bylo k dispozici 162 kompletně vyplněných dotazníků. Toto číslo samozřejmě neodpovídá počtu osob, které vyhledaly pomoc v poradnách Bílého kruhu. Dotazník nebyl nabízen např. obětem, které byly příliš traumatizované nebo hospitalizované. Vyplňování dotazníku se setkalo s ochotou klientů vyplnit je, protože to vnímali jako možnost pomoci ke změně oficiálního postoje k domácímu násilí. Získané údaje pochopitelně nejsou brány jako reprezentativní pro obraz o domácím násilí v České republice, ale mnohé pomohli odhalit.

Šetření jednak prokázalo, že předpoklad, že domácí násilí jde napříč sociálně demografickým spektrem – je tedy nezávislé na materiálním zázemí rodiny, vzdělání, profesi a věku.

Pokud jde o formu násilí, tak u nás jednoznačně dominuje **fyzické a psychické násilí**. V jednotlivých případech je zastoupeno fyzické napadání oběti a současně i psychické ponižování. Sexuální obtěžování a vynucování sexuálních aktivit není v našem prostředí tak časté. Výjimečně se vyskytují ryze psychické podoby týrání, které má nejčastěji podobu ponižování, vyhrožování, vzbuzování strachu a úmyslné přehlížení pocitů.

Zajímavé zjištění je tzv. **dvojitá tvář pachatele** domácího násilí. 60% dotazovaných uvádí, že agresor má 2 vzorce chování – na veřejnosti se projevuje jako laskavý a přátelský, ale doma, v soukromí je to násilník. O to více je to komplikovanější pro oběti, protože právě pro dvojitý vzorec blokují odvahu svěřit se. Oběť má o to větší strach, že jí okolí neuvěří.

Výzkum odhalil i smutnou skutečnost, že v našich podmínkách platí, že týraná osoba vyhledá pomoc až v situaci, kdy pocítí jasné ohrožení na životě.

Další zajímavé poznatky přinesl výzkum pracovníků **Sdružení Linky bezpečí**, který se uskutečnil v letech 2001 – 2003, kdy se jednalo o Retrospektivní studie fyzického a psychického týrání v dětství u dospělé populace ČR. Zkoumaný vzorek zahrnoval osoby ve věku od 18 do 44 let. Pro účely výzkumu bylo vymezeno psychické týrání jako ubližování ze strany rodiče nebo jiné dospělé osoby a to formou opakovaného ponižování, odmítání,

³⁰) Slovník sociální práce – Matoušek, O. Portál, Praha 2003, str. 236.

zastrašování, využívání pro vlastní prospěch, izolování od kontaktu s jinými osobami, neposkytování citové odezvy a vystavování násilí nebo závažným konfliktům doma.

Asi 70% respondentů uvedlo, že **byli** v dětství nebo mládí opakovaně vystaveni některé z forem psychického týrání, zbylých 30 % konstatovalo, že žádné z forem psychického týrání opakovaně vystaveni nebyli. Respondenti však často vyjadřovali názor, že uvedené formy sice označili, avšak do této chvíle je nepovažovali za týrání, ale chápali je jako výchovné praktiky nebo zasloužené tresty za své přestupky.

K nejčastěji uváděným formám psychického násilí patřily (údaje jsou zaokrouhleny): *chování dospělého vyvolávající pocit zbytečnosti a méněcennosti (64%), pocit, že dospělí nebere dítě na vědomí (60%), znehodnocování myšlenek a pocitů dítěte (48%), ponižování (38%), omezování v kontaktu s kamarády nebo jinými blízkými osobami (30%), nadávky, vulgární oslovování ze strany dospělého (28%), opakované vysmívání se dítěti (27%), pocity strachu či hrůzy vyvolané chováním dospělého (22%), opakovaná lhostejnost dospělého k dítěti (22%).*³¹

Objevily se zde také významné rozdíly ve výpovědích mužů a žen. Muži častěji uváděli učitele a vychovatele jako osoby, které opakovaně znehodnocovaly jejich pocity nebo myšlenky. Na druhé straně ženy uváděly významně častěji svou matku jako původce psychického týrání a to nejčastěji ve formách využívání v cizích prospěch a chování v důsledku, kterého se opakovaně cítily poníženy.

Tímto výzkumem se také zjistilo, že výskyt psychického týrání je nejnižší v předškolním věku, vrcholí na druhém stupni základní školy a poté opět klesá. Téměř polovina dotazovaných postavila za začátek psychického týrání období docházky na první nebo druhý stupeň základní školy.

Nejnovějším projektem v této oblasti je projekt „**Pomoc z bezmoci**“, který je realizován Dětským krizovým centrem. Cílem projektu je včasná detekce, odborná diagnostika a následné řešení (terapie). Dětské krizové centrum jako odborné psychosociální a zdravotnické pracoviště se specializací na problematiku týraných, zneužívaných a zanedbávaných dětí je akreditované k výkonu sociálně právní ochrany dítěte. Jeho práce má dvě složky a to složku diagnostickou a terapeutickou.

Cílem diagnostické práce tohoto projektu je diagnostika syndromu CAN a jejich následné ozdravení. Při diagnostice úzce spolupracují s orgány činnými v trestním řízení a

³¹) zdrojem je internetová stránka www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/problemovejevy.cz

tímto interdisciplinárním přístupem se snaží o snížení sekundární viktimizace dítěte. V rámci terapie jde o zmírnění obtíží a minimalizaci negativního dopadu tohoto traumatu na rozvoj a vývoj dítěte.

10. Volný čas

Volný čas je pravý opak od práce a povinností, je to doba, kdy reprodukuje naše psychické a fyzické síly. Je to doba, kterou vyplníme činnostmi, které děláme rádi, které nám dělají radost a vyvolávají v nás pocity uspokojení a uvolnění. Volný čas dětí je zapotřebí pedagogicky ovlivňovat. Je možno ho posuzovat z mnoha různých pohledů a to např. ekonomický, sociologický, politický, zdravotně-hygienický, pedagogický a pedagogicko-psychologický pohled, jednotlivé aspekty se prolínají a není možné je posuzovat jen odděleně.

Pod pojmem volný čas se zahrnují činnosti zájmové, odpočinkové, zábava, rekreační, zájmově vzdělávací a další. Je nutné si uvědomovat, že součástí volného času nejsou biologické potřeby jako je spánek, jídlo apod., jak si mnozí myslí. Ale naopak volnočasové aktivity jsou ty, které si svobodně vybereme proto, že je chceme dělat, a ne proto že by to byla nutnost.

Specifickou zvláštností volného času dětí a mládeže (podle Úmluvy o právech dítěte je dítětem jedinec mladší 18 let a mládeží je u nás označována věková skupina 18 – 26 let) je to, že z výchovných důvodů je žádoucí pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, nedovedou se orientovat ve všech oblastech zájmových činností, potřebují citlivé vedení. Podmínkou účinnosti je, aby toto vedení bylo nenásilné, nabízené činnosti pestré a přitažlivé, účast na nich dobrovolná. Míra ovlivňování volného času závisí na věku dětí, jejich mentální i sociální vyspělosti i na charakteru výchovy.³²

Prostředí, ve které děti tráví volný čas, by mělo být různorodé. Může to být domov, škola, školní družiny a různé společenské instituce. Mnoho dětí ale také tráví čas na veřejných prostranstvích, venku, ve dvoře domu, na zahradě, městských parcích apod., bohužel však často bez zájmu dospělých. Tím pádem je ohrožena výchova a bezpečnost dětí a to zvláště čím menší jsou ty děti, tím je to nebezpečnější.

V chápání volného času z pedagogického a psychologického hlediska se berou v úvahu v věkové a individuální zvláštnosti. Zároveň je třeba brát v úvahu zda, do jaké míry a jakým způsobem činnosti ve volném čase přispívají k uspokojování biologických a

³²) *Pedagogika volného času* – Pávková J., Hájek B., Hofbauer B., Hrdličková V., Pavlíková A. Portál, Praha 2002, str. 13.

psychických potřeb. Pedagogické ovlivňování volného času by mělo podporovat aktivitu, poskytovat prostor pro spontánnost dětí, uspokojovat potřeby jako je seberealizace, potřeba nových dojmů, sociálních kontaktů, kladné citové odezvy, ale také poskytovat dítěti pocity jistoty a bezpečí. Činnosti ve volném čase by měly být pro dítě dobrovolné a pokud jsou vhodně pedagogicky motivované a usměrňované, tak budou rozvíjet všechny stránky osobnosti.

Volný čas dětí a mládeže má z hlediska pedagogického dva úkoly:

Prvním je bezprostřední naplnění volného času smysluplnými aktivitami, jedná se tedy o **výchovu ve volném čase**. A druhým úkolem je **výchova k volnému času**, což je seznámení se zájmovými aktivitami, které dávají dítěti možnost uspokojení a seberealizace a také vytvoření návyků pro budoucí trávení volného času.

V dnešní době se hovoří o volném čase dětí také v souvislosti s tím, že se jedná o rizikový faktor. Vzrůstající kriminalita mládeže, závislost na drogách a hracích automatech je znakem zanedbání pedagogického a psychologického ovlivnění volného času.

Na straně druhé se způsob a trávení volného času je jedním z důležitých ukazatelů dnešního životního stylu. Životní styl jako souhrn životních forem, které jedinec prosazuje, zahrnuje hodnotovou orientaci člověka, která se projevuje v jeho chování, ve způsobu využívání a ovlivňování materiálních i sociálních životních podmínek. Každý člověk má svůj individuální systém hodnot, který se utváří vlivem životních podmínek a aktivitou člověka. Právě z hlediska volného času lze členit lidi podle toho, jakou hodnotu volnému času přisuzují, tak např. pro některé lidi je největší hodnotou práce, volný čas chápou jako něco co je jakoby nepatřičné a nesprávné. Plnění povinností chápou jako své jediné životní poslání, často sami sebe přetěžují a nedokážou ani odpočívat bez výčitek svědomí.

Důležitým ukazatelem životního stylu jsou sociální interakce, vztahy s lidmi, s jednotlivci a se skupinami. Z hlediska volného času je právě důležité s kým a v jaké společnosti ho trávíme. Při posuzování sociálních vlivů ve volném čase hraje důležitou a prvotní roli **rodina**. Rodiče jsou pro své děti prvními vzory a děti přebírají a napodobují jejich životní styl a také způsoby trávení volného času.

Pro formování vztahu dítěte k trávení volného času jsou důležité následující skutečnosti:

- Důležitý je typ rodiny, jaké je rodinné soužití, zda se jedná o rodinu malou, velkou, úplnou, neúplnou, otevřenou, uzavřenou, jaký je počet a věk dětí, i dospělých, jaký je tam styl rodinné výchovy apod.

- Další důležitý faktor je jaké jsou zájmy rodičů, jak se navzájem tolerují, jaký význam přiřkládají svým koníčkům a koníčkům svých dětí

10. 1. Funkce volného času

- 1) **kompensační a regenerační** – jedná se o kompenzaci únavy, fyzický a psychický odpočinek
- 2) **vlastní rozvoj člověka nebo-li výchovně vzdělávací funkce** – prostřednictvím zajímavých činností se děti mohou dozvědět něco nového. Činnosti ve volném čase je vedou k rozvoji poznávacích procesů a k celoživotnímu vzdělání. Podporuje také mnohostranný rozvoj osobnosti jako jsou např. seberegulační vlastnosti.
- 3) **poskytuje možnost seberealizace** – v zájmových činnostech mohou děti dosáhnout snáze úspěchu než ve škole, což přináší pocity uspokojení a příležitosti k seberealizaci.
- 4) **preventivní funkce**

Prevence sociálněpatologických jevů u dětí a mládeže je směřována do následujících oblastí:

- drogová závislost, alkoholismus a kouření
 - záškoláctví
 - šikana a vandalismus
 - kriminalita a delikvence
 - gambling
 - virtuální drogy
 - xenofobie, rasismus a intolerance
- 5) **sociální funkce** – jedná se o nácvik komunikativních dovedností, rozvoje sociálních kompetencí a seznamování s pravidly fair-play a také se základy společenského chování.
 - 6) **zdravotní funkce** – volnočasové aktivity podněcují a poskytují příležitosti k pohybu, k pohybu na čerstvém vzduchu. Pozitivně ovlivňují zdraví, tělesný a psychický vývoj.

H.W.Opaschowski formuloval cílové funkce volného času:

Individuální funkce: rekreace – potřeba zotavení, odpočinku

kompenzace – potřeba vyrovnání, rozptýlení

edukace – potřeba dalšího učení

kontemplace – potřeba, klidu, pohody

Všeobecné funkce: komunikace – potřeba sdělení, kontaktu
integrace – potřeba společnosti, kolektivu
participace – potřeba účastenství
enkulturace – potřeba účastnit se na kulturním životě

Individuální a všeobecné funkce tvoří jednotu a jsou zároveň potřebami člověka.

10. 2. Požadavky na realizaci výchovy mimo vyučování

Pro úspěšné pedagogické působení bylo stanoveno několik pedagogických zásad, což je souhrn požadavků, pokynů a zkušeností, které vedou k efektivnímu pedagogickému procesu.

Zásada soustavnosti a cílevědomosti – jde zde o utváření dovedností, návyků i postojů.

Zásada posloupnosti – pedagog v organizaci volnočasových aktivit postupuje od známého k neznámému, od blízkého ke vzdálenému a od jednoduchého ke složitému.

Zásada aktivity - jsou vybírány takové činnosti, do kterých se zapojí všichni účastníci aktivit.

Zásada přiměřenosti – při výběru činností se bere ohled na věk, mentální vyspělost, ale i momentální stav všech dětí.

Zásada vyzdvihování kladných rysů osobnosti – nejlepší motivací k další činnosti jsou pochvala, uznání a ocenění dětí, což také vede ke zvýšení jejich sebevědomí.

Dále pak existují speciální požadavky podle nichž lze posuzovat kvalitu výchovného působení:

Požadavek pedagogického ovlivňování volného času – naplňování volného času je ovlivňováno nabídkou prostření, pomůcek, hraček, ale také vlastní aktivitou v některé zájmové oblasti. Každé dítě má být dána příležitost k účelnému naplňování volného času, což je zakotveno v Úmluvě o právech dítěte.

Požadavek jednoty a specifičnosti vyučování a výchovy mimo vyučování.

Požadavek dobrovolnosti – tento požadavek je pro práci s dětmi velmi podstatný, znamená totiž dobrovolnou účast dětí na činnostech.

Požadavek aktivity – předpokládá vedení dětí k aktivnímu podílu ve všech fázích činnosti, to znamená na plánování, přípravě, samotné realizaci ale i hodnocení.

Požadavek seberealizace – je zde snaha o strukturu takových činností, kde by mohl každý jednotlivec uplatnit své specifické vlohy a schopnosti.

Požadavek pestrosti a přitažlivosti – tento požadavek se týká obsahu, metod i forem práce. Dále je zde obsažen i prvek odpočinkového a rekreačního zaměření.

Požadavek zajímavosti a zájmovosti – zdůrazňuje se zde význam zájmových činností, které tvoří nejdůležitější součást obsahu výchovy mimo vyučování. Nabízené zájmové činnosti mají být pestré a odpovídat zájmům dětí, které se s věkem mění a vyvíjejí.

Požadavek citlivosti a citovosti – je zde nutná zvýšená citlivost při vedení a motivování činnosti, kdy se působí nejen na rozumovou složku, ale také na složku emoční, kdy volnočasová činnost má vytvářet především kladné emocionální zážitky.

Požadavek orientace na sociální kontakt – volný čas by měl být tráven s ostatními lidmi, s přáteli, s rodinou, kdy každý by měl být pozitivně přijímán.

Požadavek kvality a evaluace.

Mezinárodní nadace na podporu práce s mládeží (International Youth Foundation, IYF) se pokusila vytvořit systém kritérií dobrého programu pro děti a mládež. Jsou v nich zahrnuty požadavky pedagogicko – psychologické, manažerské i ekonomické.

A) Formy a metody práce

Respektování potřeb dětí a mládeže

1. Zaměřuje se na prevenci nebo na zachycení problémů v raných stádiích negativního vývoje spíše než na léčbu a nápravu problémů, které již vznikly.
2. Rozvíjí kompetentnost, charakterové vlastnosti, důvěru a sebedůvěru, napomáhá k vytváření vztahů.
3. Respektuje věkové a kulturní zvláštnosti cílových skupin.
4. Zahrnuje děti a mladé lidi do plánování, hodnocení a propagování programu.

Vztahy k rodině, obci a kultuře komunity

5. Zve rodiče, další členy rodiny, ukazuje dětem pozitivní vzory dospělých.
6. Zapojuje obec do realizace programů.
7. Odpovídá na potřeby obce.
8. Spolupracuje s jinými zařízeními pro děti a mládež v obci.

Organizační zajištění a dlouhodobá stabilita

9. Vyhledává prostředky ekonomicky efektivní.
10. Kvalita programu je sledována, evaluována, všem zúčastněným se dostává zpětná vazba.

11. Vytváří příležitosti pro obnovu sil a další odborný růst pracovníků.
12. Zahrnuje plán získání finančních prostředků z různých zdrojů, zajišťujících další provoz.
13. Má kvalitní management, technické zajištění, administrativní zázemí, řádné účetnictví a dokumentaci.

Reprodukovatelnost

14. Obsahuje prvky použitelné opakovaně, i v jiném kontextu.
15. Může zasáhnout významný počet dětí

B) Výsledky (efekty)

- zahrnuje se značný počet dětí a mládeže – kvantitativní kritéria.
- existují ověřitelné ukazatele úspěšnosti programu z hlediska naplňování potřeb dětí a mládeže a dosahování pozitivních změn v životě dětí a mládeže, jejich rodin nebo ve vztahu obce k dětem a mládeži – kvalitativní kritéria.

Ve výchovném působení nacházíme vždy **3 rozměry**:

- vždy něco děláme (program, obsah)
- vždy to dělá někdo s někým (osoby, mezi nimiž existují vztahy)
- vždy to děláme někde (fyzické, psychosociální a institucionální prostředí)

Obsah volnočasových aktivit tvoří odpočinkové, rekreační, zájmové, veřejně prospěšné, sebeobslužné činnosti a také příprava na vyučování. Právě příprava na vyučování a sebeobslužné činnosti mají charakter povinnosti a pro ostatní výše zmiňované činnosti platí princip dobrovolnosti.

Odpočinkové činnosti jsou fyzicky i psychicky nenáročné a slouží k odstranění únavy. Záleží na situaci jaký mají charakter, zda je to procházka, povídání, klid na lůžku, četba apod. **Rekreační činnosti** slouží k odreagování a obsahují pohybově náročnější aktivity a doporučuje se provádět je venku. **Zájmové činnosti** jsou považovány za nejdůležitější součást výchovy mimo vyučování a slouží k uspokojování a rozvíjení zájmů. Podílejí se na utváření životního stylu a hodnotové orientaci člověka. **Sebeobslužné činnosti** se zaměřují hlavně na vedení k samostatnosti a péči o vlastní osobu. **Veřejně prospěšné činnosti** spočívají ve vedení dětí k práci ve prospěch druhých lidí. Je to např. podílení se v ochraně životního prostředí, pomoci slabším a starším, kulturní a osvětové činnosti apod.

Úvod k praktické části

Všechny formy syndromu CAN mají negativní dopad na další životní vývoj a rozvoj dítěte. U těchto dětí je větší sklon ke vzniku různých závislostí, poruchám v chování, k depresím a mnoha dalším negativním projevům. Tyto děti mají vesměs problémy v mezilidských vztazích a komunikaci obecně. Pomoc takovému dítěti musí být komplexní, systematická, odborná, mezioborová a nejlépe okamžitá. Jak jsem se již zmínila v teoretické části, tak se jedná o interdisciplinární problém, na jehož řešení by se měli spolupodílet orgány sociálně právní ochrany dětí, policie, školství, soudnictví, zdravotnictví a také nestátní subjekty. Velmi důležitá je tedy primární prevence, která má tomuto jevu zabránit.

Já jsem se ve své praktické části zaměřila na prevenci terciální. Pracovala jsem s dětmi, na kterých byl již akt násilí nebo zanedbání spáchán. Zvolila jsem si volnočasové aktivity pro děti v Klokánku, zařízení rodinné péče o týrané, zneužívané a zanedbávané děti spadající do činností občanského sdružení Fondu ohrožených dětí. Toto sdružení zde také popíšu podrobněji.

Děti jsou velmi tvořivé a hravé a každý den vyžadují spoustu pozornosti. Pro dospělé to není vůbec jednoduché stále něco nového vymýšlet, něčím novým je zaujmout a zabavit. Zvláště obtížné je to pokud jsou to děti nějak „postižené“. Děti, které poznaly násilí sami na sobě, byly zanedbávány nebo zneužívány, tak se nebojím říct, že se stávají „postiženými.“ Tím pádem se z nich mohou stát děti, které budou uzavřené, pesimistické, neklidné, vzdorovité, nervózní, úzkostné, plaché, pasivní, přecitlivělé. Mohou to být děti, které budou jednat agresivně, které budou mít problémy s přizpůsobením a zařazením se do skupiny, děti, které budou bez zájmu, budou apatické apod. Vždy potom záleží na charakterové výbavě každého dítěte, na jeho temperamentu, na délce a typu týrání a na dalších vlivech. Všechna tato úskalí jsem se snažila, co nejvíce zohledňovat při vymýšlení jednotlivých her a celkového programu.

Hry a jednotlivé činnosti jsem se snažila zaměřovat na to, co by pomohlo výše zmiňovaným problémovým dětem. Směřovala jsem je tedy na rozvoj komunikačních schopností, spolupráci, sebekázeň, fantazii a imaginaci, představivost, schopnost na něčem se domluvit, zaměření na soustředění, sebevyjádření, postřeh, pohybové a relaxační složky apod.

Mým cílem bylo naplnění víkendů aktivitami, které dětem pomůžou porozumět sami sobě, svým kamarádům a svému okolí. Prostřednictvím her se něco naučí, něco nového si zkusí, naučí se lépe komunikovat, lépe se prosazovat a vyjadřovat, stráví čas s někým novým a zažijí spoustu legrace a zábavy.

1. Charakteristika Fondu ohrožených dětí

Podle odborných odhadů je v České republice týráno nejméně dvacet tisíc dětí. V naprosté většině případů však není odhaleno a trvá po celé dětství dítěte, které obvykle není schopno samo se dovolat pomoci. Několik desítek dětí ročně u nás na následky týrání umírá.

Smrtebnými následky jsou nejvíce ohroženy děti kojeneckého a batolecího věku, a to vzhledem ke své zvýšené zranitelnosti a naprosté bezbrannosti. Týrané děti často vůbec nechodí ven ani nenavštěvují žádná kolektivní zařízení. Většinou unikají i lékařskému dohledu. Zdraví a život týraného dítěte tak závisí na všímavosti okolí a včasném oznámení skutečností, které týrání nasvědčují. Nyní to již není jen povinnost morální, ale i právní, s možností trestního postihu za její zanedbání.

Založení a poslání

Fond ohrožených dětí je občanské sdružení, které je zaměřeno na pomoc týraným, zanedbávaným, zneužívaným opuštěným nebo jinak sociálně ohroženým dětem, s působností na celém území České republiky.

Ustavující schůze Členského shromáždění se konala dne 23.6.1990, registrace stanov byla provedena Ministerstvem vnitra ČR dne 2.4.1990 pod čj. AVS/1-828/90 (nyní jsme u MV ČR registrováni pod čj. VSP/1-198/90-R). Naše IČ je 00499277.

Hlavní směry činnosti

- vyhledávání náhradních rodin pro obtížně umístitelné děti.
- vyhledávání a pomoc dětem týraným i jinak sociálně ohroženým.
- **Klokánek** - rodinná péče jako alternativa ústavní výchovy.
- provoz azylových domů Střecha pro rodiny s dětmi a mládež bez domova.
- poradenská a hmotná pomoc náhradním i potřebným vlastním rodinám s dětmi.
- osvěta a snaha o změnu legislativy.

Klokánek – rodinná alternativa ústavní péče

Klokánek je projekt Fondu ohrožených dětí, jehož cílem je změnit systém ústavní výchovy a nahradit jej v co největší míře přechodnou rodinnou péčí na dobu, než se dítě může po vyřešení nebo zlepšení situace vrátit domů nebo než je mu nalezena trvalá náhradní rodina.

Dosavadní praxe je u nás taková, že děti, o které se rodiče nemohou, nejsou schopni nebo nechtějí starat, končí v ústavech. Ročně se to týká více než čtyř tisíc dětí. Často zde dochází k přerušení sourozeneckých vazeb, protože děti do tří let jsou umístovány do zařízení

ministerstva zdravotnictví (kojenecké ústavy a dětské domovy pro děti mladší 3 let) a děti starší do školských zařízení, případně ústavů sociální péče, které spadají do resortu Ministerstva práce a sociálních věcí.

Přitom právě tam, kde selhávají rodiče, bývají sourozenecké vazby velmi silné. Kolektivní péče má zejména u malých dětí za následek psychickou deprivaci, která se projevuje celkovým opožděním vývoje a negativně ovlivňuje psychický a citový vývoj dítěte až do dospělosti, trvá-li tento stav delší dobu. Negativní následky ústavní výchovy se pak přenášejí i do dalších generací. Ten, kdo prožije dětství nebo jeho velkou část v ústavu, není obvykle schopen navazovat kvalitní a trvalé citové vztahy a jako rodič selhává, protože nemá dostatek vzorů rodičovského chování. Ročně opouští brány ústavů po dosažení zletilosti několik stovek dětí, které často nemají kam se vrátit a končí pak na ulici, v delikventních partách, v lepším případě v azylových domech.

Přitom např. ve Velké Británii jsou děti mladší deseti let zásadně umisťovány do rodin, včetně profesionálních pěstounských rodin a obdobná situace je i v dalších zemích EU. U nás se ale stále dává přednost ústavům.

Principy péče v Klokánku

O děti pečují po všech stránkách obdobně jako v rodině zaměstnanci FOD - manželský pár, „teta“ nebo střídavě po týdnu dvě „tety“. V tzv. „klokání“ rodině jsou zpravidla čtyři děti, více jen v případě sourozenců nebo krátkodobě ze závažných důvodů při naplněné kapacitě to může být maximálně šest dětí.

Klokánky přijímají děti bez ohledu na věk (tj. již od narození), proto se zde sourozenci od sebe nerozdělují. Starší děti se tu učí rodičovskému chování a poskytují mnoho podnětů miminkům a batolatům, u nichž i proto nedochází k opoždění ve vývoji, tak jak je to běžné v ústavních zařízeních.

Děti se do Klokánků přijímají přímo, bez předchozího pobytu v diagnostickém ústavu, děti lze přijmout nejen na základě předběžného opatření, ale i na žádost rodičů nebo samotného dítěte. Je-li dosavadní škola v dosahu, navštěvují děti svou původní školu, takže nemění spolužáky ani kamarády. Děti v Klokánku se dále věnují svým zájmům a volnočasovým činnostem, tak jak byly zvyklé z domova.

V Klokánku jsou děti jen po dobu nezbytně nutnou - než se po vyřešení situace mohou vrátit domů nebo než je pro ně nalezena trvalá náhradní rodina, není-li návrat do té vlastní rodiny možný.

„Klokání rodiče“ musí projít náročným psychologickým vyšetřením, které musí prokázat jejich dobrý vztah k dětem, dostatek empatie a schopnosti vytvořit jim citově vřelé prostředí,

Z Klokánků mohou děti telefonovat domů a rodiče je mohou kdykoli navštěvovat a brát si je na vycházky nebo na víkendy, pokud tomu nebrání závažné důvody nebo pokud je dítě neodmítá.

Požadavky na „klokání rodiče“

Tety a strýcové v Klokánkách musí splňovat následující požadavky:

- morální a trestní bezúhonnost
- věk 35 – 55 let (u Klokánků pro miminka a batolátka je možný věk i nižší)
- zkušenosti s péčí o děti (vlastní, přijaté, event. Profesionální)
- minimálně středoškolské (vč. vyučení) vzdělání
- vhodná osobností struktura – dostatek empatie, schopnost vytvořit svěřeným útulné a citově vřelé prostředí dětem, schopnost řádného vedení domácnosti, včetně vaření, odolnost vůči psychické a fyzické zátěži (psychologické vyšetření zajišťuje FOD)

Povinnosti „klokání tet a strýců“

Dají se rozdělit do dvou základních okruhů:

1. okruh

- a) Osobně zajišťovat celkovou osobní péči o svěřené děti namísto jejich rodičů, a to na principech náhradní rodinné péče.
- b) Dbát o zdraví a řádný tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj svěřených dětí.
- c) Důsledně chránit zájmy svěřených dětí, usměrňovat jejich jednání a vykonávat nad nimi dohled odpovídající stupni jejich vývoje.
- d) Vytvořit svěřeným dětem bezpečné, citově vřelé a vlídné rodinné prostředí.
- e) Vyvarovat se používání fyzických či jiných ponižujících trestů nebo jednání, jímž by se dotkl cti nebo důstojnosti dítěte či jeho rodinných příslušníků.
- f) Osobně zajišťovat vhodnou stravu pro svěřené děti, včetně vaření.
- g) Dbát na řádnou školní přípravu dětí a být v pravidelném kontaktu se školou.
- h) Udržovat svěřenou rodinnou buňku, společnou kuchyň, společné sociální zařízení, (event. svůj dům, byt, zahradu) jakož i prádlo a ošacení v čistotě a pořádku.
- i) K pořádku a čistotě vést i děti a vhodně je podle jejich věku a schopností zapojovat do domácích prací.

j) Zabraňovat vzniku škod na majetku FOD a dětí a chránit je před ztrátou, odcizením, poškozením či zničením.

k) Obdobně přistupovat i k ostatním dětem v Klokánku.

2. okruh

a) Vést denní záznamy o chování, projevech a zdravotním stavu svěřených dětí i o návštěvách jejich rodinných příslušníků a o propustkách domů či do jiného výchovného prostředí.

b) Vést pokladní knihu a provádět měsíční vyúčtování svěřených finančních prostředků.

c) Účastnit se pracovních porad, školení a supervizí.

d) Zúčastňovat se spolu se svěřenými dětmi poradensko-relaxačních pobytů pro náhradní rodiny nebo prázdninových pobytů pro děti z Klokánků.

e) Účastnit se práce s rodinami svěřených dětí.

f) Dodržovat bezpečnostní a požární předpisy.

g) Dbát pokynů odborných a nadřízených pracovníků FOD.

Výhody Klokánků oproti ústavnímu systému:

1) Děti lze přijímat nejen na základě předběžného opatření nebo rozsudku, ale i **bez soudního rozhodnutí na žádost rodičů** (zák. zástupců) nebo **na žádost OSPOD s následným souhlasem rodičů** – lze tedy pomoci rychle, kdy je to právě zapotřebí. Zlepší-li se podmínky v rodině, lze pobyt rychle ukončit a dítě vrátit domů.

2) Děti lze přijímat i na základě **jejich vlastní žádosti** a poskytovat jim péči i proti vůli rodičů až do té doby, než soud rozhodne o předběžném opatření (tj. v případě tzv. rychlého předběžného opatření 24 hodin, v případě obyčejného předběžného opatření 7 dní). **Je tak možno zajistit rychlou pomoc dětem na útěku z rodiny, často jde o děti týrané, zanedbávané a zneužívané.**

3) Lze přijímat celé **skupiny sourozenců bez ohledu na věk**, nedochází tedy k jejich další traumatizaci v důsledku rozdělování do různých zařízení zdravotnických (děti do tří let) či školských (děti starší tří let).

4) Děti se přijímají přímo „z terénu“, **bez zbytečného pobytu v diagnostickém ústavu**, kde jsou společně ve stejném režimu děti bez poruch chování s dětmi výrazně narušenými, agresivními, s anamnézou prostituce, trestné činnosti, toxikománie, apod. (děti bez těchto problémů jsou kromě psychické deprivace zvýšeně ohroženy šikanou i mravním zpustnutím).

5) Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc **lze provozovat jako rodinnou péči**, a to buď přímo v rodinách zaměstnanců provozovatele, nebo v objektech se služebními byty na bázi **nepřetržité týdenní střídavé péči dvou stabilních „tet“ po všech stránkách tak jako v rodině** (zák. o rodině umožňuje i střídavou péči rodičů, kdy dítě navíc mění bydliště) – nedochází tedy k opožďování dětí ani k jejich psychické deprivaci – mají stejné množství podnětů a citové saturace jako např. dítě vyrůstající u příbuzných.

6) Podle novely zákona o rodině (§ 46 odst. 1,2) může soud umístit dítě do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc namísto do ústavní výchovy na neomezeně dlouhou dobu (tj. dokud se dítě nemůže vrátit domů nebo není-li to možné, dokud není nalezeno vhodnější řešení, např. osvojení, pěstounská péče, svěření do výchovy třetí osoby). **Pokud zařízení poskytuje rodinnou péči, má přednost před ústavní výchovou.** Ne vždy to však úřady a soudy respektují.

7) Péče o děti v Klokáncích je průměrně o padesát tisíc korun na dítě a rok lacinější než ústavní výchova (v ústavní výchově 250 až 550 tisíc korun na dítě ročně), přestože v jednom bytě je poskytována péče mnohem menšímu počtu dětí než v dětských domovech a jiných ústavech (zpravidla dvěma až čtyřem). V dětských domovech bude i po snížení počtu dětí ve výchovné skupině počet dětí vyšší (minimálně šest, maximálně osm oproti současným až dvanácti dětem ve výchovné skupině). Po snížení počtu dětí skupinách, které zákon o ústavní výchově ukládá již od 1. 7. 2004, vzrostou náklady na ústavní výchovu o další desetitisíce korun na dítě a rok v důsledku zvýšených mzdových nákladů.

8) V Klokánku je „teta“ (příp. i „strýc“) **s dětmi v bytě i v noci** a svou přítomností a uklidňováním (např. při nočních děsech nebo pláči dětí) jim **dodává pocit jistoty a bezpečí.** Naproti tomu v dětských domovech je obvykle jen jedna noční vychovatelka na celý ústav, příp. patro.

Současný stav a zkušenosti s Klokánky:

Fond ohrožených dětí provozuje **13 zařízení** pro děti vyžadující okamžitou pomoc pod názvem Klokánek s celkovou kapacitou **210 míst**, z toho 6 (celkem 16 míst) ve vlastních bytech (v rodinných domcích se zahradou) „tet“ a „strýců“ a 7 ve střídavém typu rodinné péče (celkem 194 míst).

Od zprovoznění prvního Klokánku v Žatci v září r. 2000 bylo do těchto zařízení přijato ke dni 10. 8. 2005 celkem 1 132 dětí a průměrná doba pobytu dítěte v Klokánku činí 6 měsíců.

Cca 80 % dětí je přijato na základě **dohody s rodiči**, ve značné části **na doporučení OSPOD**, 20 % na základě **soudního rozhodnutí** (předběžné opatření nebo rozsudek), 4 % dětí jsou přijaty na základě **jejich žádosti** s následným souhlasem rodičů nebo předběžným opatřením.

Cca 70 % dětí se vrací do původní rodiny, cca 20 % přechází do trvalé náhradní rodinné péče, 1 % zde dosahuje zletilosti a cca 9 % přechází do ústavní výchovy, na psychiatrii nebo do jiného zařízení.

V několika desítkách případů došlo k vymizení závažných poruch chování i u dětí, které předtím byly ve výchovných ústavech nebo na psychiatrii, markantní je rozdíl v chování malých dětí v Klokánku a v ústavní výchově při návštěvě cizích osob – zatímco batolata a předškolní děti z dětských se obvykle na cizí lidi „pověsí“ a jsou ochotny s nimi odejít, děti v Klokánku jsou vůči cizím lidem nedůvěřivé, vyhledávají blízkost „tety“ nebo „strýce“ a kontakt navazují obdobně jako děti v rodině.

Pro přechodnou dobu, než se zjistí, zda přichází v úvahu návrat dítěte do rodiny, než se může vrátit domů nebo než je mu nalezena vhodná náhradní rodina, se jeví výhodnější systém týdenní střídavé péče dvou „tet“ než trvalé péče přímo v rodině.

Přehled Klokánků

<u>Město</u>	<u>Adresa</u>	<u>Popis</u>
Praha 8	Chabařovická 1125/4 180 00 Praha8 tel: 283 881 102 klokanechabarovicka@fod.cz	<u>Systém péče:</u> střídání dvou tet po týdnů nepřetržité, rodinné péče <u>Počet bytů:</u> 7 <u>Kapacita:</u> 28
Praha 4	Lásková 1803 148 00 Praha 4 tel: 271 912 500, fax: 271 910 055 klokaneklaskova@fod.cz	<u>Systém péče:</u> střídání dvou tet po týdnů nepřetržité, rodinné péče <u>Počet bytů:</u> 12 <u>Kapacita:</u> 40

Praha 10	K Učilišti 165 100 00 Praha 10 Štěrboholy tel: 272 653 720, fax: 272 653 724 <u>klokanek.sterboholv@fod.cz</u>	<u>Systém péče:</u> střídání dvou tet po týdnu nepřetržité rodinné péče, v jednom bytě trvalá péče manželského páru <u>Počet bytů:</u> 12 <u>Kapacita:</u> 50
Hostivice	Komenského 454 253 01 Hostivice tel: 220 980 589, fax: 220 980 392 <u>klokanek.hostivice@fod.cz</u>	<u>Systém péče:</u> střídání dvou tet po týdnu nepřetržité rodinné péče <u>Počet bytů:</u> 12 <u>Kapacita:</u> 48
Žatec	Studentská 1044 438 01 Žatec tel: 415 714 040 <u>klokanek.zatec@fod.cz</u>	<u>Systém péče:</u> střídání dvou tet po týdnu nepřetržité rodinné péče <u>Počet bytů:</u> 1 <u>Kapacita:</u> 4
Dolní Benešov	Osada Míru 313 747 22 Dolní Benešov tel: 553 652 162 <u>klokanek.db@fod.cz</u>	<u>Systém péče:</u> střídání dvou tet po týdnu nepřetržité rodinné péče <u>Počet bytů:</u> 4 <u>Kapacita:</u> 16
Kroměříž	Riegrovo náměstí 193 767 01 Kroměříž tel.: 573 331 070 <u>klokanek.kromeriz@fod.cz</u>	<u>Systém péče:</u> střídání dvou tet po týdnu nepřetržité rodinné péče <u>Počet bytů:</u> 2 <u>Kapacita:</u> 8

V 7 Klokáncích se střídavou péčí je celková kapacita 194 míst.

Dalších 6 Klokánek máme ve vlastních rodinných domech „klokáních“ tet a strýců v Českých Budějovicích (kapacita – 3), Lázních Libverda, okr. Liberec (kapacita 4), v Praze 9 – Horních Počernicích (kapacita 1), v Dubí – Pozorka, okr. Teplice (kapacita 2), ve Smržovce, okr. Jablonec nad Nisou (kapacita 4) a ve Valašském Meziříčí, okr. Vsetín (kapacita 2), s celkovou kapacitou 16 míst.

Právní rámec zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc:

Klokánky mají statut zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc. Podle § 42 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí poskytují zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc ochranu a pomoc dítěti, které se ocitlo bez jakékoliv péče nebo jsou-li jeho život nebo příznivý vývoj vážně ohroženy, jde-li o dítě tělesně nebo duševně týrané nebo zneužívané, anebo o dítě, které se ocitlo v prostředí nebo situaci, kdy jsou závažným způsobem ohrožena jeho základní práva. Ochrana a pomoc takovému dítěti spočívá v uspokojování základních životních potřeb, včetně ubytování, a v zajištění lékařské péče zdravotnickým zařízením, psychologické a jiné obdobné nutné péče. Podle odst. 2 tohoto ustanovení se v zařízení poskytuje ochrana a pomoc dítěti v případech uvedených v § 37, a to po dobu, než rozhodne soud o návrhu obecního úřadu obce s rozšířenou působností na nařízení předběžného opatření. Z dikce tohoto ustanovení vyplývá, že péče v těchto zařízeních se poskytuje dětem bez ohledu na věk, tj. i dětem mladším tří let.

Podle § 46 odst. 1 zákona o rodině č. 94/1963 Sb. v platném znění může soud za stanovených podmínek **nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.** Podle odstavce 2 tohoto ustanovení je soud před nařízením ústavní výchovy povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, která má přednost před výchovu ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovou zruší. Toto ustanovení je zcela jednoznačné— rodinná péče v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc má přednost před ústavní výchovou, a to bez ohledu na věk dítěte.

Zákon č. 20/1966 Sb. v úplném znění se zmiňuje o kojeneckých ústavech a zdravotnických dětských domovech pouze v jediné větě (ustanovení § 38), která zní: „**K zařízením léčebně preventivní péče se přiřazují kojenecké ústavy, dětské domovy a jesle, pečující o všestranný rozvoj dětí ve věku do tří let.**“

Další zmínka o kojeneckých ústavech a zdravotnických dětských domovech je ve vyhlášce ministerstva zdravotnictví č. 242/1991 Sb. v ustan. § 20, které zní: (odst. 1) „**Kojenecké ústavy poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, jejichž vývoj je ohrožen nevhodným domácím prostředím, a to zpravidla do věku jednoho roku.**“ (odst. 2) „Dětské domovy poskytují ústavní a výchovnou péči dětem, o něž nemá kdo pečovat nebo jimž nelze ze sociálních důvodů zajistit péči ve vlastní rodině, popřípadě náhradní rodinnou péči, a to ve věku od jednoho do tří let, pokud ze zdravotních nebo sociálních důvodů ji není nutné

poskytovat starším dětem“(odst. 3) „Kojenecký ústav a dětský domov se podle místních podmínek spojí ve společné zařízení. Nové kojenecké ústavy se nezřizují.“ Ani z této díkce nevyplývá, že by jiný než zdravotnický subjekt nemohl pečovat o děti do tří let.

Klokánky mají pověření MPSV jako zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, mohou proto týrané a zneužívané děti přijmout i bez souhlasu rodičů až do doby, než je rozhodnuto o předběžném opatření.

Klokánky mají nepřetržitý provoz, proto mohou kdykoli přijmout i novorozence, jejichž matky tají těhotenství a porodí mimo zdravotnické zařízení.

Klokánky - Souhrnná statistika za rok 2005

Celkový počet dětí, které se nacházely v průběhu roku v Klokáncích	482 dětí
V roce 2005 nově přijato	367 dětí
V roce 2005 odešlo	305 dětí
Kapacita Klokánek v roce 2005	174 lůžek
Obloženost v roce 2005	182 lůžek, tj. 104,7%

Věkové složení nově přijatých dětí

do 1 týdne	8
1 týden do 1 měsíce	7
1 měsíc do 3 měsíců	7
3 měsíce do 1 roku	9
1 rok - 2 roky	38
2 roky - 3 roky	34
3 roky - 6 let	85
6 let - 10 let	88
10 let - 15 let	66
15 let - 18 let	25
Celkem dětí	367

Hlavní (nejzávažnější) důvod svěřeni nově přijatých dětí

Podezření z týrání	31
Podezření z pohlavního zneužívání	2
Zanedbání péče	44
Alkoholismus rodičů	3
Drogová závislost rodičů	5
Domácí násilí	3
Rozvodové spory	9
Výchovné problémy dítěte	17
Nezvládnutí péče	26
Neshody mezi rodiči a dětmi	13
Těhotenství nezletilé matky	4
Svěření za účelem pozdějšího osvojení	5
Bytové problémy	118
Hmotná nouze	40
Hospitalizace rodiče	38
Výkon trestu	5
Jiné	4
	367

Doba pobytu dítěte v Klokánku ke dni odchodu

do 1 měsíce	123
do 2 měsíců	35
do 3 měsíců	36
do 6 měsíců	39
do 1 roku	42
do 2 let	16
do 3 let	13
do 4 let	1
do 5 let	0
nad 5 let	0
	305

Odchody dětí z Klokánku v roce 2005

Zpět domů	144
Do azylového domu s rodičem	26
Do péče druhého rodiče	4
K příbuzným	22
Do osvojení	4
Do pěstounské péče cizích osob	37
Do jiného Klokánku	35
Do ústavu	24
Po dosažení zletilosti	9
Celkem (z toho NRP 63, tj. 20%, NRP cizích osob 41, tj. 13%)	305

Opakované příjmy celkem: 21

2. Samotná realizace víkendového programu

Klokánek v Láskově ulici v Praze bylo místem, které jsem si vybrala pro konání své povinné praxe a stalo se i místem pro realizaci mé praktické části bakalářské práce. Mým původním záměrem byla realizace **Pohádkového víkendu**. Původní nápad byl ten, že se víkendu zúčastní všechny děti v Klokánku a za pomoci svých tet budou plnit jednotlivé úkoly. Zde je můj původní návrh plánových her, který jsem přinesla do Klokánku, ale po konzultacích se sociální pracovnící Mgr. Bojanovskou jsem to předělala a upravila podmínkám, které budu mít.

Děti rozdělím do týmů, ve kterých bude stejný počet dětí, různého pohlaví a budou rozděleny s ohledem na jejich věk, aby byly síly co nejvíce vyrovnané. Jednotlivé týmy označím barvami pro lepší orientaci. Mým cílem bylo jednotlivé hry a úkoly, které mají splnit zaměřit na spolupráci, komunikaci, schopnost rozdělit si síly a jednotlivé úlohy, vzájemně se podporovat a pomáhat si.

Skupiny budou dostávat za jednotlivé disciplíny body, které se budou zapisovat na viditelné místo, aby měl každý přehled, kolik má který tým bodů.

1. den = sobota

1. hra: Vymýšlení názvu skupiny, vlajky a pokřiku

Pomůcky: výkresy nebo větší papíry, fixy, tužky, barvy

Doba trvání: cca 40 min.

Zaměření: kreativita, komunikace, spolupráce, zručnost, slovní zásoba, smysl pro humor, rozvoj hravosti a nápaditosti

Jednotlivé týmy se společně dohodnou na pohádkově laděném názvu své skupiny např. *Vily z lesního palouku* nebo *Rytíři nebojsové* apod. Poté na papír nakreslí nebo jakkoli jinak vyrobí svou vlajku a nakonec vymyslí svůj pokřik, který je bude charakterizovat. Po uplynutí stanoveného času se jednotlivé týmy začnou navzájem představovat a za splnění požadavků získají body.

2. hra: „Pohádkový trojboj“

Pomůcky: lano, lžice, pingpongové míčky, švihadlo na svázání nohou

Doba trvání: cca 30 min.

Zaměření: bojovnost, komunikace, vzájemná spolupráce, zručnost, taktika, rychlost a obratnost, rozvoj motoriky a pohybových schopností

Jednotlivé disciplíny budou za první *přetahování lana* mezi jednotlivými týmy (pokud bude např. 5 skupin, tak se odehraje 10 soubojů v přetahování). Druhou disciplínou bude předem vytyčená *opičí dráha*, kterou budou muset děti proběhnout s lžící v ruce a na níž bude položen pingpongový míček. Všechny týmy poběží najednou a lžící s míčkem si budou muset předat jako štafetu. A poslední disciplínou pohádkového trojboje bude *tak trochu jiná opičí dráha*, kdy nepoběží jednotlivci, ale dvojice, které budou mít svázané nohy u sebe. Tentokrát už nebudou mít lžící s míčkem, ale poběží jen svázaní.

3. hra: Připomínka všech pohádkových soutěží

Pomůcky: -----

Doba trvání: cca 20 min.

Zaměření: slovní zásoba, smysl pro humor, spolupráce v týmu, rozvoj komunikačních dovedností, sebeprosazení a sebe prezentace

Pro procvičení paměti a připomenutí budou mít jednotlivé skupiny cca 10 minut na přípravu svého pokřiku, předvedení své vlajky a hlavně představení jednotlivých členů. Každý si však musí vymyslet ke svému jménu nějaký rým, který pak všem prozradí např. „*Já jsem Klára, co ráda čmárá*“, „*Já jsem Petr a dostal jsem nový svetr*“ nebo „*Já jsem Monika a mám přesného budíka*“ apod.

4. hra: Pirátský poklad

Pomůcky: šátek, tužky, bloky na psaní, „poklad“ (např. fix, lžička, sluneční brýle, skákací kulička apod.), stopky

Doba trvání: cca 15 – 20 min.

Zaměření: soustředění, bystrost, pozornost, postřeh, krátkodobá paměť, vzájemná spolupráce v týmu, sebekázeň

Každou skupinu shromáždím kolem svého stolu, na kterém už bude připraveno 20 malých, různých věcí, které budou zakryty šátkem. Všem týmům najednou tyto poklady odkryji na 1 až 2 minuty a poté se musí snažit napsat všechny věci, které tam viděly. Nemůžou si však vzpomínat moc dlouho, čas bude omezen a dostanou tolik bodů, kolik správně napsaly věci, které byly součástí pirátského pokladu.

5. hra: „Každá správná pohádka má svou princeznu, obra, ale i třeba strašáka do zelf...“

Pomůcky: různé oblečení, doplňky jako např. klobouky, boty, šperky, líčidla, výkresy, pastelky, tužky, hračky apod.

Doba trvání: cca 1 hodina

Zaměření: nápaditost, smysl pro humor, fantazie, zručnost, imaginace, hravost a sebevyjádření

V této předposlední hře prvního dne děti dostanou za úkol nejdříve si mezi sebou určit, kdo z nich bude princezna, kdo obr, kdo strašák do zelf a kdo bude vymýšlet krátké pohádky a představování jednotlivých postav. Pak si každý tým musí nazdobit a vyparádít své pohádkové postavy, ostatní jim pomáhají a hlavně vymýšlejí krátké pohádky, které se k těm jejich postavám vážou. Po uplynutí stanoveného času začne představování a přehlídka jednotlivých princezen, obrů a strašáků a také vyprávění krátké pohádky nebo pohádkového příběhu.

6. hra: Dobrou noc s večerníčkem

Pomůcky: CD s večerníčky, CD přehrávač

Doba trvání: cca 30 min. až 1 hodinu

Zaměření: zklidnění, relaxace, paměť, znalost

Poslední hrou bude společný poslech písniček a úryvků z večerníčků. Děti zůstanou ve skupinách a mají možnost získat další body. Nejdříve se však pohodlně usadí a začnou poslouchat jednotlivé úryvky, která skupina uhodne jako první získává poslední body tohoto dne.

2. den = neděle

1. hra: Velký boj o pohádkový počet bodů

Pomůcky: míčky, koše na trefování, lžice

Doba trvání: cca 50 min.

Zaměření: spolupráce, schopnost vzájemné domluvy, zručnost, taktika, šikovnost, postřeh, obratnost, hbitost

Vymyslela jsem jednotlivé disciplíny, které bude plnit vždy jen jedno dítě ze skupiny a za splnění může získat body pro celý svůj tým. Bude tolik disciplín kolik bude dětí v jednotlivých skupinách. Prvním úkolem bude vlastně maximální spolupráce, taktika a schopnost domluvit se, kdo a na kterou disciplínu půjde. Jednotlivé úkoly budou

rozděleny jak pro ty starší, tak pro ty mladší děti, aby byly schopny to zvládnout. Bude však záležet už jen na jednotlivých členech každé skupiny, jak si své síly rozdělí.

Možné disciplíny:

- a) trefování se do brány
- b) kdo doskočí dál z místa
- c) kolik míčků hodí do koše
- d) rychlost chůze pozadu
- e) rychlost v chůzi jako rak
- f) postřeh – dvě děti stojí proti sobě a jedno založí ruce za záda a druhé má lžičku a tu bez upozornění upustí. Dítě, které má ruce za zády, se jí snaží pohotově chytit, pak se vystřídají
- g) skákání jako žába

2. hra = Co se vše najde a co vše známe o kouzelném světě pohádek

Pomůcky: puzzle, pexeso, tužky, pastelky, výkresy

Doba trvání: cca 40 min.

Zaměření: rozvoj slovní zásoby, spolupráce, komunikace, sebevyjádření, nápaditost

Další možností celého týmu, jak rychle nasbírat velký počet bodů bude to, že starší děti se utkají v turnaji ve skládání puzzle a v hraní pexesa. Zatímco ty mladší budou kreslit v barvách svého týmu:

- 5 věcí, které jsou v přírodě v jejich barvě
- 10 věcí, které mají doma v dané barvě
- 2 stejně barevné dopravní prostředky
- 5 věcí, které budou právě kolem nich.

Posledním společným úkolem bude časově omezené přinášení všech možných věcí, v barvě jednotlivých týmů. Kdo jich donese nejvíce vyhrává.

3. hra: Pohádková elektřina

Pomůcky: zvoneček

Doba trvání: cca 15 min.

Zaměření: rychlost, bystrost, spolupráce v týmu a taktika

Jedná se o souboj vždy dvou týmů proti sobě. Děti se posadí na zem vedle sebe a za zády se chytanou za ruce. Na jednom z konců bude nezávislý člověk, který bude vysílat impuls v podobě stisknutí ruky, který si děti musejí, co nejrychleji předat a na druhém

konci ten poslední, co sedí až dostane impuls vezme zvoneček, na který zazvoní. Ten kdo zazvonil vyhrává a posunuje se na místo na druhém konci řady. Celá hra končí až se všichni vystřídají ve zvonění na zvoneček.

4. hra: Vlastní pohádkový svět

Pomůcky: papíry, tužky, kostýmy, které si děti připraví

Doba trvání: cca 50 min.

Zaměření: spolupráce, fantazie, sebepojetí, umělecké vlohy, sebeprezentace, tvůrčí činnost

Každý tým si nacvičí nějakou známou pohádku, kterou pak bude hrát před ostatními skupinami. Pohádku však budou hrát beze slov, děti si mohou pomáhat např. napsanými titulky nebo nějakým popisem na papírech, které budou v průběhu představení ukazovat, ale nesmějí za žádnou cenu mluvit.

5. hra: Přichází velká voda

Pomůcky: pytlíky s pískem, vyznačená trasa

Doba trvání: cca 50 min.

Zaměření: schopnost domluvit se a spolupracovat, vytrvalost, taktika, vzájemná pomoc a podpora

Každé dítě ve skupině dostane pytlík s pískem, který musí držet při obíhání stanoveného okruhu. Kromě předem stanovené trasy, bude určeno pískoviště, kam budou děti sypat zpátky písek z jednotlivých pytlíků. Z něho pak musí děti postavit hrad s ochranným valem, který bude na konci také podobě ohodnocen.

Na týmu jako celku záleží na taktice, kterou si zvolí při obíhání trasy. Musí si určit, kdo to oběhne pouze jednou a kdo poběží vícekrát a kdo zůstane až úplně poslední.

6. hra = Získání pokladu

Pomůcky: papírky se šiframi, šifrovací tabulky, ukrytý poklad

Doba trvání: cca 30 min.

Zaměření: rychlost, bystrost, důvtip, spolupráce

Už v průběhu celého druhého dne budou na zahradě, popř. v jiných prostorách poschovávány papírky jednotlivých barev daných týmů, na nichž budou napsány šifry. Už na začátku neděle budou děti upozorněny na to, že papírky nemají zatím sbírat ani brát, protože tím se poškodí jen samy sobě a připraví se o možnost získání pokladu.

Když však už nastane čas tak děti dostanou za úkol nejdříve posbírat všechny papírky a podle šifrovací tabulky, kterou dostanou, rozšifrovat to místo, na kterém je ukrytý poklad. Společně tam musí doběhnout seřazení od nejmenšího k největšímu.

Po rozmluvě a konzultacích se sociální pracovníci slečnou Mgr. Janou Bojanovskou, která mi velmi pomáhala a celkově pak i můj program koordinovala, jsme se shodly na tom, že bude lepší program uzpůsobit více menším dětem a také menšímu počtu dětí. Jednotlivé činnosti také více zaměřit na aktivitu, která by nebyla tak zatěžující pro jednotlivé tety, protože ty měly své vlastní programy.

V Klokánku jsme pověsily oznámení o plánované akci pro tety, které zde mohly napsat jména dětí, které se tohoto programu zúčastní. Po 14 dnech tam tety zapsaly jména 9 dětí, které jsem měla ten víkend k dispozici. Děti byly ve věku 5 – 8 let a v průběhu víkendu se trochu prostřídaly.

1.den = sobota

V sobotu jsem měla celkem 7 dětí, 4 chlapečky a 3 holčičky, z nichž dvě se mi v průběhu soboty vystřídaly. Mým velkým pomocníkem byl Dalibor, profesionální fotograf, který se mi nabídl, že mi s dětmi pomůže a že mi hlavně udělá fotky aktivit, které jsme dělali. Fotky jsem jednak použila ve své práci a jednak jsem se věnovala Klokánku a hlavně jsem každému dítěti nechala přidělat jejich fotografie.

1. hra: Seznamování

Pomůcky: kartičky na jména a body, fixy

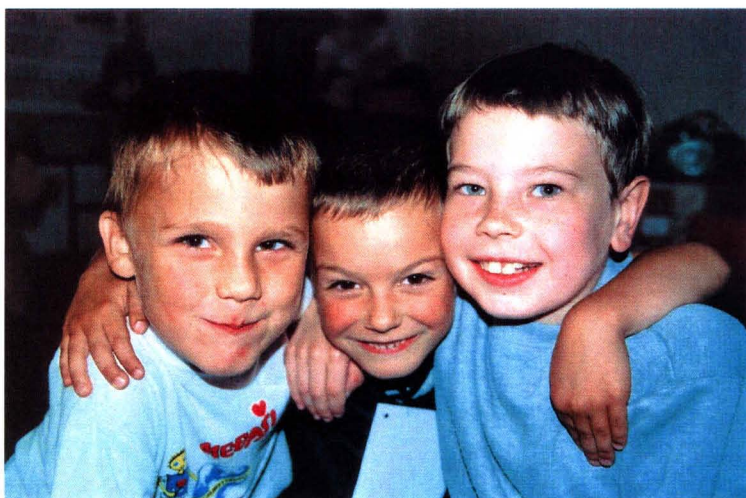
Doba trvání: cca 35 min.

Zaměření: sebevyjádření, sebeprezentace, komunikace, rozvoj slovní zásoby, smysl pro humor

Na začátku jsme se potkali s dětmi v herně, kde jsme začali společným seznamováním. Já a můj pomocník Dalibor jsme se dětem představili jmény a řekli jsme jim, proč jsme vlastně tady a co budeme celý víkend dělat. Vysvětlila jsem jim, že budou hrát hry, za které budou moci získávat body, které se jim budou sčítat a kdo na konci víkendu bude mít nejvíce bodů, tak získá nějakou odměnu. Poté jsme vysvětlili a předvedli způsob samotného představování.

Nejdříve se řeklo jméno, poté oblíbené zvíře a co rádi jíme, takže např. „*Jmenuji se Klára, mé oblíbené zvíře je kuň a nejraději mám čokoládovou zmrzlinu*“. Poté jsem své jméno napsali sami nebo s pomocí na kartičku, ta sloužila k zapisování bodů.

Vysvětlila jsem, že kartičku bude mít každý u sebe a každý bod, který získá mu tam zapíšu. Kdo získá nejvíce bodů, tak toho na konci víkendu odměním.



Tři největší kamarádi, ale také největší rivalové. Každý z nich chtěl získat, co nejvíce bodů a vyhrát. Ten prostřední svou kartičku prakticky nedal z ruky a vždy si pečlivě kontroloval a přepočítával kolik má bodů. Ten vpravo byl mým velkým pomocníkem v průběhu celého víkendu, kdy se snažil mi pomáhat tím, že uklidňoval děti, když už byly příliš rozdováděné.

Body se staly velkým motivačním prvkem, který na děti, dá se říct, platil. Velmi pilně se po celý víkend hlásily o zapsání jednotlivých bodů a pokud byla hra třeba bez bodu, tak se ptaly, kdy se bude hrát opět něco, za co mohou další body získat apod. Ne jednou jsem však musela volit taktiku, že jsem vyhlásila, že pokud děti nepřestanou zlobit nebo např. nezačnou uklízet, tak se začnou body také odečítat. Tato pohrůžka fungovalo 100%, i když jsem jí nikdy nenaplnila.

V první hře získali první body za samotné sebepředstavení. Ale potom jsme si role vyměnili. Někdo jiný představoval někoho jiného. Např. já jsem představovala holčičku, která má ráda psa a nejraději jí hranolky s kečupem. Kdo řekl správně nejoblíbenější zvíře a nejoblíbenější jídlo toho druhého, získal dva body. Kdo si vzpomněl pouze na jednu věc, tak dostal bod pouze jeden.

Problémy: Nastaly v tom, že se děti pořádně neposlouchaly, skákaly si do řeči a vyrušovaly se navzájem. Takže když měly představit někoho jiného, tak to byl celkem problém. Už zde se začaly objevovat první známky „boje“ o to, kdo bude mluvit první apod. Tato řevnivost trvala po celý víkend.

2. hra: Víceboj

Pomůcky: píšťalka, vymezená dráha

Doba trvání: cca 30 min.

Zaměření: spolupráci ve skupině, komunikace, rychlost, hbitost, rozvoj motoriky, seberealizace



Děti jakoby svým vlastním křikem a potleskem hnaly svého spoluhráče k cíli, což bylo možné vidět téměř v každé skupinové soutěži.

Vyšli jsme s dětmi na zahradu, kde jsme předem vymezili soutěžní dráhu, odkud kam se budou jednotlivé úkoly plnit. Rozdělila jsem děti do skupin, snažila jsem se o rozdělení, které by bylo co nejvíce vyrovnané. V jedné skupině byly 3 děti a v té druhé 4, z toho byly dvě ty nejmladší, takže ty jediné měly dovoleno střídat se mezi sebou. Ostatní běžely každé zvlášť, samo za sebe, ale zároveň pro body celého týmu.

Prvním úkolem byl běh pozadu k určenému bodu a odtud už normálně běh zpátky, předání si pomyslné štafety plácnutím toho dalšího ze své skupiny. Druhý úkol byl běh po jedné noze tam, běh normálně zpět. Třetím úkolem bylo skákání jako žába k určenému bodu a zpět běh. Dalším úkolem bylo dostat se ke stanovené hranici v chůzi jako rak a nazpátek doběhnout. A posledním úkolem byl závod v chůzi jako kachna a s během zpět.

To družstvo, které vyhrálo v jednotlivých úkolech získalo celé 2 body, ti druzí dostali po jednom bodu.

Problémy: Po dětech jsem chtěla, aby se ve skupině mezi sebou domluvily na tom, kdo bude úkol plnit jako první v 1.hře a kdo bude první zase příště. Toto vůbec nefungovalo, takže před každým úkolem jsem to musela rozdělit já, což se taky neobešlo bez komplikací, protože mě děti začaly obviňovat, že tomu nadržuji nebo že ony nepoběží zároveň s tím apod. Další

potíže byly s tím, že děti se osočovaly mezi sebou za to, že ten nepoctivě skákal, ten to nedoběhnul až k vymezené hranici apod.

Naopak velikým kladem bylo vidět děti, jak se báječně povzbuzovaly při plnění jednotlivých úkolů, což je patrné i z fotografie.

3. hra: Schovávaná

Pomůcky: vymezený prostor, kam až se děti můžou schovat a kde se bude zapikávat

Doba trvání: cca 15 min.

Zaměření: relaxace v pohybu, nápaditost, rychlost

Děti mi daly sami návrh, že by si chtěly zahrát na schovávanou. Zeptala jsem se jich na jejich pravidla, vyznačení místa, kde se mohou schovávat, kde se piká a do kolika se piká.

Jako první jsem začala pikat já a v průběhu celé hry jsem pikala téměř pokaždé, z čehož měly děti radost, protože nechtěly pikat ony. Sem tam se ke mně připojilo nějaké menší dítě a chtělo pikat a hledat se mnou. Ostatní děti se většinou schovávaly společně a na stejná místa. Dalibor fungoval dobře jako poradce, protože dětem dával nápady na nová místa ke schovávání.

Problémy: Vznikly jen mezi jednotlivými dětmi a to proto, že to nebo ono nechtělo, aby se s tím ten nebo onen schoval apod. Děti se zpočátku prozrazovaly navzájem, i když já jsem to nechtěla slyšet a říkala jsem jim, že se to nedělá a že je stejně neposlouchám. Brzy pochopily, že nemají úspěch, a tak toho nechaly. Když jsme hráli schovávanou i další den, tak se prozrazování vůbec neobjevovalo, protože děti věděly, že nebude mít úspěch.



S napětím a očekáváním vyčkává na tu pravou chvíli, kdy nenápadně ale velmi rychle vyběhne ze svého úkrytu a kdy mě zapiká, abych i další hru pikala já. Tím vysvobodí nejen sebe, ale i ostatní. Tento klučina byl velmi nápaditý, co se týče svých úkrytů a byl poměrně problém ho hned a rychle objevit. Bylo vidět, že schovávaná patří mezi jeho oblíbené hry.

4. hra: Honěná

Pomůcky: vyznačená plocha kam se smí a kam už ne

Doba trvání: cca 15 min.

Zaměření: rychlost, hbitost, koordinace pohybu

Kromě klasické hry na honěnou a na předání baby se snažila o obměnu a to např. o tzv. „čapí honěnou“, která spočívala v tom, že se bába předávala pouze při skákání na jedné noze. Další variantou byla honěná, kdy jsme si mohli předat si babu jen dotykem na kolena. Tato varianta se ukázala jako celkem nebezpečná, ale hra splnila svůj účel. Děti se vyběhaly a vyjádřily, takže se mohly lépe soustředit na další hru.

Po 4. hře jsem musela zavést naše **společné pravidlo**, které platilo v průběhu celého víkendu a pro všechny bez výjimky. Jednalo se o to, že pokud už děti příliš mnoho hlučely a vůbec neposlouchaly, tak jsem se postavila na místo, zvedla jsem ruku a ztichla jsem. To samé po mě musely zopakovat co nejrychleji všechny děti. Zpočátku s tím byly problémy, ale v průběhu celého víkendu se to děti naučily velmi rychle a dokonce se mezi sebou na to vzájemně upozorňovaly, ale už jen co nejméně nápadněji a potichu, protože ony už stály se zvednutou rukou a musely být zticha.

5. hra: Pavouk

Pomůcky: prolízačka na zahradě

Doba trvání: cca 10 min.

Zaměření: rychlost, koordinace pohybu, pozornost, opatrnost

Toto byla další hra, která vzešla z iniciativy dětí. Opět jsem si nechala vysvětlit jejich slovy pravidla, co se vše může a co nemůže. Pro lepší pochopení a jejich sebevyjádření jsem nechala děti hrát první hru samotné, aby by mi to ukázaly.

Kvůli nepřízní počasí jsme se museli přesunout do herny, kde jsme zůstali až do večera, tedy 18 hodin. Děti jsem dříve než do herny poslala za svou tetou, aby se napily a pokud mají hlad, aby snědly i nějakou svačinu.

6. hra: Jak známe písničky

Pomůcky: barevná kostka

Doba trvání: cca 15 min.

Zaměření: paměť, rytmus, sebe prezentace, fantazie a představivost

Až se všechny sešly, tak jsem se jich začala ptát, kdo z nich zná písničku „*Kočka leze dírou*“ a kdo jí umí zazpívat. Téměř všechny děti jí znaly, takže nebyl problém si ji společně zazpívat. Poté jsem děti vyzvala ať mi řeknou, kdo nebo co všechno tam vystupuje za postavy nebo věci. Přišli jsme na kočku, psa, okno, díru, déšť a slunce.

Navrhla jsem dětem, že si jednotlivé role rozdělíme a že si písničku jednak zazpíváme a jednak zahrajeme jako divadlo. Děti ochotně souhlasily, problémy však nastaly ve chvíli rozdělování, kdy každý chtěl být kočka nebo pes. Tyto dvě postavy byly v očích dětí ty nejvíce atraktivní a každé z nich chtělo být buď psem nebo kočkou. Tentokrát jsem to už nerozdělila já, ale dala jsem dětem házet barevnou kostkou a já jsem jen určila barvu, která když padla, tak ten byl to nebo ono.

Ostatní děti včetně mě a Dalibora se stali deštěm.

Děti výborně zapojily svou fantazii a sami bez pomoci předvedly, jak kočka leze dírou a pes oknem. Já jsem jim pomohla s nápadem, jak předvést déšť a sluníčko. Myslím si, že se to dětem velmi líbilo a tak jsme si to společně ještě jednou zahráli a zazpívali a přitom jsme si vystřídalaly role.

7. hra: Tajné předměty

Pomůcky: šátek, stopky, 17 předmětů, které byly schované (plyšový medvídek, stavebnicová kostka, mýdlo ve tvaru krávy, malá hrací kostka, sluneční brýle, náramkové hodinky, malá beruška, borovicová šiška, skákací kulička, malé autíčko, vláček, pistolka, keramické sluníčko, figurka tweeteho, mušle, bota od panenky, zvoneček, hračka ve tvaru párků), tužky, papíry

Dobrá trvání: cca 15 – 20 min.

Zaměření: soustředění, bystrost, pozornost, postřeh, krátkodobá paměť, vzájemná spolupráce v týmu

Už v průběhu druhého opakování písničky Dalibor chystal drobné a rozličné předměty na stůl pod šátek. Až jsme dohrály a dozpívaly, tak jsem děti rozdělila do dvou skupin tak, aby byly síly vyrovnané a určila jsem v každé skupině vedoucího, kterým bylo to nejstarší dítě, které dostalo roli zapisovatele. Ten měl úlohu, že musel zapsat vše, co mu děti řekly, že viděly.

Pak jsem děti shromáždila kolem stolu, na kterém byly předměty a vysvětlila jsem jim, že se musí pořádně soustředit a snažit se zapamatovat si, co všechno tam viděly. Dále jsem určila, že každý člen skupiny dostane tolik bodů, kolik měla celá skupina napsáno předmětů. Poté jsem šátek na 1 a půl minutu odkryla.

Po shlédnutí jsem každou skupinu poslala do jiného rohu místnosti a děti měly šeptat svému zapisovateli, co vše tam viděly.

Bylo pro mě překvapením, že děti si spíše všimly drobných a malých předmětů jako např. malá dřevěná beruška, malá hrací kostka než těch větších. Největším předmětem byla borovicová šiška o velikosti dospělé dlaně a plyšový medvídek, kterého však nenapsala ani jedna skupina.

8. hra: „Byla jsem v zoo a tam jsem viděla...“

Pomůcky: plyšové nebo dřevěné hračky, co byly v herně

Doba trvání: cca 10 min.

Zaměření: zklidnění, slovní zásobu, paměť, sebe prezentace, relaxace

Po hře plné soustředění a uvažování jsem dětem dala za úkol vybrat si v herně nějakou hračku, která jakoby s námi půjde do zoo a dát jí nějaké jméno. Pak jsme si všichni posedali v herně a začaly jsem si vyprávět, jakou hračku jsme si vybraly a jaké jsme jí daly jméno a také proč. Tak např. „*Já jsem si vybrala koně, který se jmenuje Ferda a půjde se mnou do zoo proto, že mě bolí nohy a on mě tam odveze.*“ Poté jsme si začaly vyjmenovávat všechny zvířata, které jsme se kdy v zoo viděly a které by tam ještě mohly být.

Bylo to moc příjemné, protože děti se hodně rozpovídaly a navzájem se i poslouchaly a nepřerušovaly se.



Povídání si s dětmi o zoo, o zvířátkách, o tom, co dělají rády a co ne. Bylo to velmi příjemné, protože děti se posedaly více kolem mě a měly velkou potřebu mi vše sdělit.

9. hra: „Protřepávání“

Pomůcky: ----

Doba trvání: cca 5 – 10 min.

Zaměření: relaxace v pohybu, uvolnění svalů a napětí

Děti už byli celkem neposedné, takže jsem zařadila rychlou hru na „protřepávání“. S dětmi jsme se postavili a začali jsme tak různé pobíhat po celé herně a přitom jsme si protřepávali celé tělo a končetiny. Děti se pořádně vyskákaly a protřepaly. Vzhledem k času jsem zařadila ještě jednu hru zaměřenou na pohyb.

10. hra: Limbo

Pomůcky: židle

Dobrá trvání: cca 20 min.

Zaměření: koordinaci pohybu, ohebnost, celková ohebnost, šikovnost

Poslední hrou sobotního dne byla Limbo. Děti jsem seřadila do řady za sebou a Dalibor nám v určité výšce držel vodorovně židli, pod kterou jsem společně s dětmi podlézala v záklonu. Až jsme to prošly všichni, tak židli posunul trochu níže a tak se pokračovalo, až do chvíle, kdy byl schopen podlézt poslední.

V průběhu celého dne a v závěru jsem děti odměnila bonbony a domluvili jsme se na další den na 14: 00 hodinu v herně, připomněla jsem jim, že za nasbírané body se jim přesouvají do dalšího dne. S posledními „opozdilci s odchodem na večeri“ jsme společně uklízeli hernu, povídali jsme se, jak se jim to líbilo a jak se těší na další den.

Program neděle:

Tentokrát jsem měla celkem 9 dětí, dvou nově příchozím sourozencům jsem dala kartičky se jmény, aby i oni mohli sbírat body s námi a zúčastnit se soutěží o odměny.

1. hra: Připomenutí předchozího dne

Pomůcky: -----

Doba trvání: cca 15 min.

Zaměření: paměť, sebezprezentaci, vyjadřování, slovní zásoba

Když jsme přišli ve 14:00 hodiny, tak skoro všechny děti už čekaly v herně, což mě velmi příjemně překvapilo a potěšilo. Děti se mě okamžitě ptaly, kdy a jakou odměnu dostanou. Vysvětlila jsem jim, že i dneska se hraje na body, že jsou všechny šikovné a že

každé ještě může vyhrát, protože děti začaly propadat tomu, že mají málo bodů a že už nemůžou vyhrát. Měly totiž už velmi poctivě spočítané, kolik kdo má bodů.

Zkoušely jsme si připomenout, jak se děti představovaly předchozí den, jaké jmenovaly oblíbené zvířata, oblíbené jídlo apod. Děti byly celkem šikovné a s mou pomocí to daly vše dohromady. Tímto začalo bodování, takže děti byly spokojené a povzbuzené k další aktivitě.

Venku se ukázalo sluníčko a teplo, takže jsme hned vyrazily ven na zahradu.

2. hra: Schovávaná

Pomůcky: vyhrazené místo, kam se smí schovávat a kam už ne

Doba trvání: cca 15 min.

Zaměření: nápaditost, rychlost, relaxace v pohybu

Děti si opět chtěly zahrát na schovávanou, takže jsme touto hrou začaly. Vystřídaly jsme několik her a skoro všechny hry jsem pikala já, ale už častěji se ke mně připojily nějaké menší děti a chtěly pikat a hledat se mnou. Ostatní děti se většinou schovávaly společně a na stejná místa, ale střídaly je mnohem častěji než v sobotu.

Zvolily jsme si společně i jiný prostor, kde se budeme schovávat, což vedlo k tomu, že děti musely více přemýšlet a uvažovat nad tím, kam se schovají.

3. hra: Honěná

Pomůcky: vymezená plocha, kam se smí a kde už ne

Doba trvání: cca 10 min.

Zaměření: rychlost, koordinace v pohybu

Děti byly ještě stále rozdováděné a nesoustředěné, takže jsem je nechala vylítat a vybláznit.

4. hra: „Barevná“

Pomůcky: ----

Doba trvání: cca 20 min.

Zaměření: rychlost, pozornost, všímavost, nápaditost

Děti to moc dlouho nebavilo, protože chtěly hrát něco za co by získaly body, takže jsem je shromáždila kolem sebe a začala jsem určovat barvu, ke které mají běžet a dotknout se

jí např. zelená. Děti se chytaly např. trávy, zeleného domečku na zahradě, listí na stromě apod.

Poté jsem začala určovat barvy, kterých v okolí moc nebylo např. hnědá nebo růžová. Mile mě překvapilo, že se děti velmi nápaditě a všímavé, protože se chytaly různých věcí, např. když jsem určila chytnout se něčeho hnědého, tak některé se pohotově chytly bot Dalibora a nikam nemusely běžet. Nebo, když jsem určila, že se mají chytnout něčeho růžového, tak se skoro všechny spontánně chytly mikiny jedné holčičky.

Bylo vidět, že je hra začala bavit, a tak jsem začala s drobnými obměnami, např. chytnout se něčeho modrého, ale v omezeném prostoru apod.



Na fotce dětem ukazuji, kam až se mohou jít vydat hledat modrou barvu, které mají co nejrychleji chytnou. Dětem to rozhodně nedělalo problém, protože se rychle vrhly na mě, když jsem měla modré kalhoty a triko.

5. hra: Hra na hada

Pomůcky: -----

Doba trvání: cca 20 min.

Zaměření: spolupráce, nápaditost, obratnost, celkové zklidnění a soustředění se, co dělají ti ostatní

S dětmi jsme vytvořila dlouhého hada a já jsem určila, že hlava bude ta, která toho celého hada vede kamkoli, kde se té hlavě zachce. Děti jsem nejdříve vodila já a to různými zákoutími zahrady, něco jsme museli společně podlézat, na něco vylézat, nebo se všichni „zmáčknout“ do domečku apod. V průběhu celé cesty jsme museli všichni syčet. Poté jsem si vybrala jedno dítě, které se stalo hlavou, který všechny vedla.

Pozitivní bylo, že se děti celkem zklidnily, šly v řadě pěkně za sebou a byly i velmi nápadité, co se týče cesty pro hada.

Po krátkém proběhnutí, pohoupání se na houpačkách a po napití se, jsme se přesunuly do herny, kde jsme si začaly hrát s kostkami.

6. hra: Hraní s kostkami

Pomůcky: barevně odlišené kostky, stoly

Doba trvání: cca 35 min.

Zaměření: tvůrčí činnost, spolupráce, nápaditost, zklidnění a soustředěnost, jemná motorika

Dětem jsem přinesla na hraní barevně odlišené kostky, které se používají na stavbu Jenga věže. Původně jsem zamýšlela, že z nich postavíme právě tuto věž a že postupně každý bude házet barevnou kostkou a podle toho jaká barva padne, tak podle toho děti musejí vytáhnout z věže kostku tak, aby nepadla.

Ale děti však byly až příliš rozdováděné, takže jsem je nechala posadat si kolem dvou spojených stolů a nejdříve jsem jim dala návrh, aby ony postavily věž společně. Toto moc nešlo, děti se postrkovaly a nechtěly moc spolupracovat, braly si kostky navzájem apod.

Poté mě napadlo dát každému stejný počet kostek, i když to bylo cca 8 kostek na každého, aby z toho něco postavily a vytvořily třeba nějakou zvláštní postavu apod. Tento způsob se nejlépe osvědčil a děti nejvíce bavil. Děti byly klidné a spokojené, že mají své kostky a z toho, že si staví jen to své. Nejlepší výtvořky jsem oceňovala body.



Nové kostky a něco úplně nového, co neznají se dětem velmi zalíbilo a plně se na to soustředily. Kostky je zaujaly a bavilo hlavně to, že si mohou postavit to, co chtějí a že určité množství kostek je jen jejich.

7. hra: Stavění hradu

Pomůcky: velké kostky na stavění

Doba trvání: cca 40 min.

Zaměření: spolupráce, ochota tvořit něco společně, tvůrčí činnost, nápaditost

Potom, co si každé dítě postavilo to své, tak jsme si vzali všechny velké kostky, co byly v herně a začali jsme společně stavět velký hrad. Problém byl stejně jako v předchozí hře, že děti chtěly mít kostky jen pro sebe, každý chtěl stavět pouze pro sebe. Když už jsem děti přemluvila, ať staví společně a ať se na tom hradu nějak společně podílí, tak byl problém v tom, že každý chtěl být uprostřed celé stavby a to za každou cenu. Toto byla také příčina toho, proč se hrad rozbil, ještě než byl celý hrad dokončen, tak děti se už nedokázaly dohodnout, kdo tam bude ne a tak to společnými silami rozbily.

Než jsme začaly hrát další hru chtěla jsem po dětech, abychom to vše společnými silami uklidily. To už se jim vůbec nechtělo, a tak jsem musela použít snad nejvíce „donucovací prostředky snad nejvíce za celý víkend a začala jsem jim je „vyhrožovat“, že pokud to neuklidí, tak jim odečtu body, což byla jediná motivace, aby se na společném úklidu aspoň nějak podílely. Nikomu jsem body však neodečetla.



Stavění hradu děti bavilo a nadešlo, ale nevydrželo jim to moc dlouho, protože se stále hádaly o to, kdo bude uvnitř. Na fotce jde vidět, že uvnitř jsou zatím jenom děti tři, ale ty ostatní už se chystaly, že půjdou do toho středu, což vedlo k úplnému rozbití hradu.

8. hra: Jaké známě písničky

Pomůcky: ---

Doba trvání:cca 15 min.

Zaměření: sebezprezentace, fantazie a představivost, paměť, rytmus

Poté jsem se věnovala další osvědčené hře z předchozího dne a to, že jsem si děti vyzkoušela z toho, jak si pamatují, jakou písničku jsme si zpívali a hráli včera. Děti si bez problémů vzpomněly, zahrály a zazpívaly jsme si tedy znovu Kočka leze dírou.

Poté jsem zkusila navrhnout další písničku *Skákal pes přes oves*. To se dětem líbilo, ale připadalo mi, že je to nezaujalo tolik, co předchozí den, takže jsme si to 2x zopakovali a přešli jsme k další činnosti.

9. hra: Škatule, škatule hejbejte se

Pomůcky: židle, CD přehrávač, hudba

Doba trvání: cca 30 min.

Zaměření: rychlost, pozornost, hbitost



Děti škatule, škatule hejbejte se velmi bavily, ale jejich touha vyhrát byla hrozně silná, takže nedbaly na pravidla a sedaly si na židle ještě dříve než se vypla hudby, jen aby nevypadly.

Začaly jsme hrát hry, kdy děti chodily v kruhu kolem židlí, kterých bylo o jednu méně než bylo dětí. Dokud hrála hudba, tak děti musely obcházet kolem dokola, když jsem hudbu vypla, tak to byl pokyn k tomu, aby si každý, co nejdříve obsadil nějakou židli. Vždycky někdo zůstal stát, tím pádem vypadl a ubrala se i jedna židle. Poslední kolo byl vždy souboj mezi dvěma dětmi a jednou židlí.

Celkem jsme si zahráli 3 kola, protože více už nešlo. Děti to sice bavilo, ale některé se hrozně se vztekaly, když vypadly, protože zrovna ony nevyhrály.

Problémy: V této hře, jak jsem se již zmínila, děti nechtěly za žádnou cenu vypadnou a pokud už vypadly, tak to sváděly jeden na druhého, že ten žduchl toho, že je to nespravedlivé apod. Bylo to hodně náročné v tom ohledu, že tady se snad nejvíce projevila touha dětí vyhrát, takže bylo hodně náročné nějak usměrňovat jejich projevy, když vypadly. Hru jsme tedy ukončily, protože jsem měla obavu, že by se jejich negativní projevy mohly obrátit proti ostatním dětem.

Blížil se večer a děti se až moc soustředily na to, kdy už přijde ten čas na odměnu. Po této hře jsem je všechny děti poprosila s pomocí uklízení v herně a také jsem si od nich přinést kartičky s body, abych je mohla spočítat. V té chvíli jakoby se proměnily na nejklidnější a nejposlušnější děti, které rychle uklidily a potichu a napjatě seděly plné očekávání, co dostanou a kdo vlastně vyhraje. Pořadí jsem určila podle toho, kdo měl kolik bodů a v tomto pořadí jsem začala rozdávat ceny. Každé dítě ode mě dostalo balíček, ve kterém byl malý plyšový přívěšek na klíče, magnetek ve tvaru nějakého zvířete, perník, bonbon, lízátko a malé lipo. I přesto, že jsem to rozdávala dětem podle pořadí byl každý balíček stejný. Moc mě potěšilo, že na dětech byla vidět veliká radost z dárků.



Děti měly upřímnou radost s dárků, které dostaly. Zabalené sladkosti a drobnosti je potěšily a maličké plyšáky, které v nich měly, tak se staly hitem a děti se předháněly, kdo jakého má a kam si ho dá. Tety mi odpustily to, že spoustu sladkostí si děti snědly hned, prakticky před večerí.

Poté jsem děti poslala zanést si sladkosti domů a šli jsme ještě na zahradu, kde jsme si povídali, houpali se na houpačce apod. S dětmi jsem se v 18 hodin rozloučili a já jsem jim slíbila, že se ještě stavím s fotkami.

Celkově to byl pro mě velmi náročný víkend. Má předem daná představa a harmonogram se hned na začátku nějak rozpadl a já jsem musela improvizovat skoro celou dobu. První den si mě děti pochopitelně „testovaly“ a zkoušely kam až můžou, podstatně lepší to bylo následující den, kdy už mě měly nějak odhadnutou a moc si už nezkoušely. Výhodou neděle bylo také mnohem lepší počasí a to, že jsme s dětmi mohli být více venku.

Víkend byl na jedné straně velmi vyčerpávající a na straně druhé také obohacující. Díky dětem, které se mi více otevřely jsem mohla více pochopit a poznat, co znamená domácí násilí a zanedbávání. Je to jiné než o tom číst v knihách, je to reálné a o to více bolestné...

Závěr:

Ve své bakalářské práci jsem se snažila vysvětlit pojem domácího násilí na dětech, s tím související syndrom CAN. Dále jsem se zaměřila na jeho výskyt a legislativu. V teoretické části jsem se také věnovala pojmu volný čas, jeho funkcím a požadavkům, s čím jsem pak prakticky pracovala v praktické části své práce.

Náplní mé praktické části bylo vymyšlení a následná realizace víkendového herního programu. Původně jsem chtěla celý program tématicky zaměřit, ale poté jsem ho musela přepracovat na dané podmínky, které jsem v Klokánku měla. Snažila jsem se o co největší všestrannost her, které rozvíjí co nejvíce funkcí a složek výchovy. S dětmi jsem strávila víkend plný her a různých aktivit. Věřím, že jsem k něčemu přispěla a že si děti něco odnesly a byly alespoň na chvíli spokojené a šťastné.

Můj herní program se shledal s úspěchem a já jsem dostala možnost pracovat na dalších volnočasových aktivitách pod vedením tamní psycholožky, za což jsem velmi ráda, protože si myslím, že určitý smysl to má, i když nejsem idealista. Fond ohrožených dětí a další organizace pomáhající těmto dětem odvádějí vynikající práci. Děti mají hmotně vše, co potřebují, ale nic jim nemůže nahradit rodinu, základní jednotku společnosti. Tyto děti byly připraveny o tu bazální jistotu, z které by mohly čerpat a získávat zkušenosti. Proto si myslím, že bychom se celkově jako společnost měli zaměřit na prevenci a práci s rodinou důkladněji než na pomoc týraným, zneužívaným a zanedbávaným dětem.

Děti jsou budoucností našeho národa a my se o ně musíme starat a snažit se, aby prožily šťastné dětství a byly tím pádem ušetřeny podobným zážitkům a zkušenostem. Doufám, že se mi povedlo svou prací přispět alespoň částečně k osvětlení dané problematiky a k vytvoření radosti a spokojenosti zlomku dětí, kterých se domácí násilí již nějakým způsobem dotklo.

Seznam použité literatury:

- 1) Bentovim A. – **Týrání a sexuální zneužívání v rodinách.** Grada Publishing, Praha 1998.
- 2) Dunovský J. – **Sociální pediatrie.** Grada Publishing, Praha 1999.
- 3) Dunovský J., Dytrych Z., Matějček, Z. – **Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě.** Grada Publishing, Praha 1995.
- 4) Elliottová M. – **Jak ochránit své dítě.** Portál, Praha 1995.
- 5) Gjuričová Š., Kocourková J., Koutek J. – **Podoby násilí v rodině.** Vyšehrad, Praha 2000.
- 6) Habisreutingerová J. – **Hry na každý den.** Portál, Praha 1999.
- 7) Hartl P., Hartlová H. – **Psychologický slovník.** Portál, Praha 2004.
- 8) Kalábová N. – **Hrajeme si a tvoříme se skřítky.** Grada Publishing, Praha 2005.
- 9) Matoušek O. a kol. – **Metody a řízení sociální práce.** Portál, Praha 2003.
- 10) Matoušek O. – **Slovník sociální práce.** Portál, Praha 2003.
- 11) Mufsonová S., Kranzová R. – **O týrání a zneužívání.** Lidové noviny, Praha 1996.
- 12) Pávková J. a kol. autorů – **Pedagogika volného času.** Portál, Praha 2002.
- 13) Portmannová R. – **Hry pro posílení psychické odolnosti.** Portál, Praha 1999.
- 14) Reber A.S. – **The Penguin Dictionary of psychology.** London, England 2001.
- 15) Šimanovský Z., Mertin V. – **Hry pomáhají s problémy.** Portál, Praha 1996.
- 16) UNICEF, Children at Risk in central and eastern Europe: Perils and Promises. International Child Development Centre Florence, Italy 1997.
- 17) Vágnerová M. – **Psychopatologie pro pomáhající profese.** Portál, Praha 2003.
- 18) Vágnerová M. – **Vývojová psychologie.** Portál, Praha 2000.
- 19) Vaníčková E. a kol. – **Sexuální násilí na dětech.** Portál, Praha 1999.
- 20) Voňková J., Huňková M. – **Domácí násilí v českém právu z pohledu žen.** Profem, Praha 2004.

Internetové odkazy:

www.fod.cz

www.detskaprava.cz

www.dkc.cz

www.mvcr.cz

www.ruzovalinka-praha.cz

www.bkb.cz

www.tyrane-deti.cz

www.donalinka.cz

www.nasedite.cz

test.polar.cz/domacinasili

www.zkola.cz/zkedu/zaskolou/problemovejevy. Cz

www.unicef.org

Summary

This diploma work focused on the domestic violence on kids.

The work was divided into two main parts, a theoretical and a practical part. My theoretical part is apply to syndrome CAN, laws, appearance in our society and free time. I would like to introduce this problem.

In the practical part I created and realised playing program for abuse and neglect children in Klokaneč. Playing program as a part of tertiary prevention which could help these children with communication, better friendship and many other things. These children have many problems and I tried to teach something and mainly made them happy.

